

Стандарти байналмилалии ҳисоботи молиявӣ 13 “Арзёбии арзиши одилона”

Мақсад

- 1 **Стандарти мазкур:**
 - (а) муқаррароти *арзиши одилонаро* шарҳ медиҳад;
 - (б) асосҳо барои арзёбии арзиши одилонаро дар доираи як СБХМ баён менамояд;
 - (в) ифшои маълумот дар бораи арзёбии арзиши одилонаро талаб менамояд.
- 2 Арзиши одилона арзёбие мебошад, ки ба маълумоти бозор асос ёфта, арзёбии хоси корхона намебошад. Дар робита бо баъзе дороиҳо ва уҳдадориҳо амалиёти мушоҳидашавандаи бозорӣ ё иттилооти бозорӣ метавонанд дастрас бошанд. Дар робита бо дороиҳо ва уҳдадориҳои дигар амалиёти мушоҳидашавандаи бозорӣ ё иттилооти бозорӣ дастрас намебошанд. Бо вучуди ин, мақсади арзёбии арзиши одилона дар ҳарду ҳолат як мебошад - муайян намудани нархе, ки аз рӯи он *амалиёти муқаррарии* байни *иштирокчиёни бозор* вобаста ба фурӯши дороиҳо ё интиқоли уҳдадорӣ дар санаи арзёбӣ дар шароити кунунии бозор ба амал меояд (яъне *нархи баромадан* аз мавқеи иштирокчии бозор дар санаи арзёбӣ, ки дорои зикршударо нигоҳ медорад ё тибки уҳдадории мазкур қарздор мебошад).
- 3 Дар мавриде, ки нархи дороиҳо ё уҳдадориҳои ҳаммонанд дар бозор мушоҳиданашаванда мебошад, корхона арзиши одилонаро бо истифода аз усули дигари арзёбӣ, ки истифодаи манбаи *маълумоти дахлдори мушоҳидашавандаро* ба ҳадди баланд мерасонад ва истифодаи *манбаи маълумоти мушоҳиданашавандаро* кам менамояд, арзёбӣ менамояд. Азбаски арзиши одилона арзёбӣ дар асоси маълумоти бозор мебошад, он бо истифода аз фарзияҳои муайян қарда мешавад, ки иштирокчиёни бозор ҳангоми нархгузории дороиҳо ё уҳдадориҳо, аз ҷумла, фарзияҳо дар бораи хавф ба назар мегиранд. Аз ин рӯ, ҳадафи корхона барои нигоҳ доштани дорой ё танзим намудан ё ба тариқи дигар пардохт қардани уҳдадорӣ барои арзёбӣ намудани арзиши одилона аҳамият надорад.
- 4 Ҳангоми муайян намудани арзиши одилона ба дороиҳо ва уҳдадориҳо диққати махсус дода мешавад, зеро онҳо объекти асосии арзёбӣ барои мақсадҳои баҳисобгирии муҳосибӣ мебошанд. Илова бар ин, стандарти мазкур бояд дар робита ба воситаҳои ҳиссаи хусусии корхона, ки бо арзиши одилона арзёбӣ қарда шудаанд, татбиқ қарда шавад.

Доираи татбиқ

5. **Стандарти мазкур дар мавриде татбиқ мешавад, ки дигар СБХМ амалӣ намудани арзёбии арзиши одилона ё ифшои маълумотро дар бораи арзёбии арзиши одилона талаб менамояд ё иҷозат медиҳад (аз ҷумла, чунин арзёбиҳо, ба монанди арзиши одилона бо тарҳи хароҷот барои фурӯш дар асоси арзиши одилона ё ифшои маълумот дар бораи чунин арзёбиҳо), ба истиснои ҳолатҳои, ки дар бандҳои 6 ва 7 пешбинӣ шудаанд.**
- 6 Талабот вобаста ба арзёбӣ ва ифшои маълумот, ки тавассути СБХМ-и мазкур пешбинӣ шудаанд, нисбат ба инҳо татбиқ намегарданд:
 - (а) амалиёти марбут ба пардохт дар асоси саҳмияҳо дар доираи татбиқи СБХМ 2 “*Пардохт дар асоси саҳм*”;
 - (б) амалиёти марбут ба иҷора, ки тибки СБХМ 16 “*Иҷора*” ба инобат гирифта мешавад;
 - (в) арзёбиҳои, ки ба арзиши одилона то андозае шабоҳат доранд, вале арзиши одилона намебошанд, ба монанди нархи эҳтимолии софи фурӯш тибки СБМ 2 “*Захираҳо*” ё арзиши истифода дар доираи СБМ 36 “*Беқурбшавии дороиҳо*”.
- 7 Маълумоте, ки тибки ин стандарт бояд ифшо қарда шавад, нисбат ба ҳолатҳои зерин ифшои он талаб қарда намешавад:
 - (а) дороиҳои барнома, ки аз рӯи арзиши одилона, тибки СБМ 19 “*Подошпулӣ ба қормандон*” арзёбӣ қарда шудаанд;
 - (б) сармоягузориҳои барномаҳои нафақавӣ бо арзиши одилона тибки СБМ 26 “*Баҳисобгирӣ ва ҳисобот дар бораи нақшаи подошҳои нафақавӣ*”;

- (в) дороиҳое, ки бузургии ҷуброншавандаи онҳо тибқи СББМ 36 арзиши одилоноро бо тарҳи хароҷот барои фурӯш ифода менамояд.
- 8 Асос барои арзёбии арзиши одилонаи дар стандарти мазкур тавсифшуда ҳам нисбат ба арзёбии аввалия ва ҳам нисбат ба арзёбии минбаъда татбиқ мешавад, агар истифодаи арзиши одилона аз ҷониби дигар СБҲМ-ҳо талаб карда шавад ё иҷозат дода шавад.

Арзёбӣ

Муқаррароти мафҳуми “арзиши одилона”

- 9 Стандарти мазкур мафҳуми “арзиши одилона”-ро ҳамчун нархе муқаррар менамояд, ки ҳангоми фурӯши дороиҳо гирифта мешавад ё дар мавриди интиқоли уҳдадорӣ дар раванди амалиёти муқаррарии байни иштирокчиёни бозор ба санаи арзёбӣ пардохта мешавад.
- 10 Банди Б2 равиши умумии арзёбии арзиши одилоноро тавсиф менамояд.

Дорой ё уҳдадорӣ

- 11 Арзёбии арзиши одилона дар робита бо ягон дорой ё уҳдадории мушаххас анҷом дода мешавад. Аз ин рӯ, ҳангоми арзёбӣ намудани арзиши одилона корхона бояд хусусиятҳои ин дорой ё уҳдадориро ба инобат гирад, агар иштирокчиёни бозор ин хусусиятҳоро ҳангоми муайян намудани нархи он дорой ё уҳдадорӣ дар санаи арзёбӣ ба инобат мегирифтанд. Чунин хусусиятҳо, масалан, инҳоро дар бар мегиранд:
- (а) ҳолат ва мавқеи ҷойгиршавии дороиҳо;
- (б) маҳдудиятҳо вобаста ба фурӯш ё истифодаи дорой, агар чунин мавҷуд бошад.
- 12 Таъсире, ки тавассути ягон хусусияти мушаххас ба арзёбӣ расонида мешавад, вобаста аз он, ки ин хусусият аз ҷониби иштирокчиёни бозор чӣ гуна ба инобат гирифта мешавад, фарқ менамояд.
- 13 Дорой ё уҳдадорие, ки бо арзиши одилона арзёбӣ карда мешаванд, метавонанд инҳо бошанд:
- (а) дороии алоҳида ё уҳдадории алоҳида (масалан, воситаи молиявӣ ё дороии ғайримолиявӣ);
- (б) гурӯҳи дороиҳо, гурӯҳи уҳдадориҳо ё гурӯҳи дороиҳо ва уҳдадориҳо (масалан, воҳиди тавлидкунандаи маҷмуи пулӣ ё тичорат).
- 14 Новобаста аз он ки дорой ё уҳдадорӣ як дорой ё уҳдадории алоҳидаро ташкил медиҳад ё наметиҳад, гурӯҳи дороиҳо, гурӯҳи уҳдадориҳо ё гурӯҳи дороиҳо ва уҳдадориҳо барои мақсади эътироф ё ифшои маълумот аз воҳиди баҳисобгирии он вобаста мебошад. Воҳиди баҳисобгирӣ барои дороиҳо ё уҳдадориҳои мазкур дар мувофиқат бо он СБҲМ муайян карда мешавад, ки арзёбӣ намудани онро бо арзиши одилона талаб менамояд ё иҷозат медиҳад, ба истиснои ҳолатҳое, ки СБҲМ мазкур пешбинӣ менамояд.

Амалиёт

- 15 Арзёбии арзиши одилона пешбинӣ менамояд, ки мубодилаи дороиҳо ё уҳдадориҳо дар раванди амалиёти муқаррарии байни иштирокчиёни бозор бо мақсади фурӯши дорой ё интиқоли уҳдадорӣ дар санаи арзёбӣ дар шароити кунунии бозор ба амал меояд.
- 16 Арзёбии арзиши одилона пешбинӣ менамояд, ки амалиёт бо ҳадафи фурӯши дороиҳо ё интиқоли уҳдадорӣ сурат мегирад:
- (а) дар бозоре, ки барои дорой ё уҳдадориҳои мазкур *бозори асосӣ* мебошад;
- (б) дар сурати мавҷуд набудани бозори асосӣ, *бозори бештар муфидтар* барои дорой ё уҳдадориҳои мазкур.
- 17 Барои корхона зарурат вучуд надорад ба таври пурра тамоми бозорҳои имконпазирро барои мушаххас кардани бозори асосӣ ё дар сурати мавҷуд набудани чунин бозор бозорҳои бештар муфидтарро ҷустуҷӯ кунад, аммо он бояд тамоми маълумоти ба таври асоснок дастрасро ба инобат гирад. Дар сурати мавҷуд набудани далелҳои баръакс, бозоре пешбинӣ карда мешавад, ки дар он корхона одатан барои фурӯши дороиҳо ё интиқоли уҳдадориҳо амалиёт анҷом меод ва ҳамон бозори асосӣ маҳсуб меёбад ё дар сурати мавҷуд набудани бозори асосӣ бозори бештар муфидтар ҳисобида мешавад.

- 18 Ҳангоми мавҷудияти бозори асосӣ барои дороиҳо ӯ уҳдадориҳо арзёбии арзиши одилона бояд дар ин бозор нархеро ифода кунад (бигзор он нарх мустақиман мушоҳида шавад ӯ бо истифода аз усули дигари арзёбӣ ҳисоб карда шавад), ҳатто агар нарх дар бозори дигар дар санаи арзёбӣ бештар муфидтар бошад.
- 19 Корхона бояд дар санаи арзёбӣ ба ин бозори асосӣ (ӯ бештар муфидтар) дастрасӣ дошта бошад. Азбаски корхонаҳои гуногун (ва тичоратҳои доираи ин корхона) ба фаъолиятҳои мухталиф машғул мебошанд ва метавонанд ба бозорҳои гуногун дастрасӣ дошта бошанд, бозори асосӣ (ӯ аз ҳама муфидтар) барои ҳама дороиҳо ӯ уҳдадориҳо метавонанд бозорҳои гуногун барои корхонаҳои гуногун (ва тичоратҳои доираи ин корхона) ҳисобида шаванд. Аз ин рӯ, масъалаи бозори асосӣ (ӯ бештар муфидтар) (ва мутаносибан иштирокчиёни бозор) бояд аз нуктаи назари корхонаҳо таҳлил карда шавад, ки ин имкон медиҳад баъзе корхонае, ки ба намудҳои гуногуни фаъолият машғуланд, фарқият вучуд дошта бошад.
- 20 Ҳарчанд корхона бояд ба бозори муайян дастрасӣ дошта бошад, барои он зарур намебошад, ки дорои мушаххасро фурушад ӯ уҳдадори мушаххасро дар санаи арзёбӣ интиқол диҳад, то имконият дошта бошад арзиши одилонро дар асоси нархҳои дар ин бозори зерин амалкунанда арзёбӣ намояд.
- 21 Ҳатто агар бозори мушоҳидашавандае вучуд надошта бошад, ки маълумотро дар бораи нархҳои фуруши дороиҳо ӯ интиқоли уҳдадориҳо дар санаи арзёбӣ таъмин намояд, арзёбии арзиши одилона бояд пешбинӣ намояд, ки амалиёт дар ҳама сана ба амал меояд, агар аз мавқеи иштирокчиёни бозор таҳлил карда шавад, ки ӯ дороиро дар ихтиёр дорад ӯ аз рӯи уҳдадори зерин қарздор мебошад. Ин амалиёти фарзиявӣ барои ҳисоб намудани нархи фуруши он дороӣ ӯ интиқоли уҳдадори мазкур асос фароҳам меорад.

Иштирокчиёни бозор

- 22 **Корхона бояд арзиши одилонани дороиҳо ӯ уҳдадориҳоро бо истифода аз фарзияҳои арзёбӣ намояд, ки иштирокчиёни бозор ҳангоми нархгузори дороиҳо ӯ уҳдадориҳо истифода хоҳанд кард, ба он шарт, ки иштирокчиёни бозор мувофиқи манфиатҳои бехтарини иқтисодии худ амал кунанд.**
- 23 Ҳангоми ташаккули фарзияҳои зерин барои корхона зарурат вучуд надорад, ки иштирокчиёни мушаххаси бозорро муайян кунад. Бар ивази ин, корхона бояд хусусиятҳои умумиро муайян кунад, ки иштирокчиёни бозорро бо назардошти омилҳои хоси барои ҳама инҳо фарқ менамоянд:
- (а) дороиҳо ӯ уҳдадориҳо;
 - (б) бозори асосӣ (ӯ бештар муфидтар) барои дороиҳо ӯ уҳдадориҳо;
 - (в) иштирокчиёни бозор, ки корхона бо онҳо дар ин бозор амалиётро анҷом медиҳад.

Нарх

- 24 **Арзиши одилона ин нархест, ки ҳангоми фуруши дороӣ гирифта мешавад ӯ дар мавриди интиқоли уҳдадорӣ дар раванди амалиёти муқаррарӣ дар бозори асосӣ (ӯ бештар муфидтар) дар санаи арзёбӣ дар шароити кунунии бозор (яъне нархи хориҷ шудан) пардохта мешавад, новобаста аз он, ки ин нарх бевосита мушоҳидашаванда мебошад ӯ бо усули дигари арзёбӣ ҳисоб карда мешавад.**
- 25 Нархи бозори асосӣ (ӯ бештар муфидтар), ки барои арзёбии арзиши одилонани дороиҳо ӯ уҳдадориҳои зикршуда истифода мешавад, набояд бо *харочоти амалиётӣ* дахлдор тасҳеҳ карда шавад. харочоти амалиётӣ бояд дар баҳисобгирӣ тибқи дигар СБҲМ инъикос карда шавад. харочоти амалиётӣ хусусияти дороиҳо ӯ уҳдадориҳо маҳсуб намеёбад, балки он пеш аз ҳама ба амалиёт хос буда, вобаста ба он, ки корхона барои дороиҳо ӯ уҳдадориҳо чӣ гуна амалиётро анҷом медиҳад, фарқ менамояд.
- 26 Харочоти амалиётӣ *харочоти нақлиётӣ* дар бар намегирад. Агар мавқеи чойгиршавӣ хусусияти дороӣ маҳсуб ёбад (ин метавонад, масалан, дар ҳолат бо моли биржавӣ), нархи бозори асосӣ (ӯ бештар муфидтар) бояд бо назардошти харочот, агар мавҷуд бошад, тасҳеҳ карда шавад, ҳангоми мавҷудияти чунин харочот, ки бо мақсади ҳамлу нақли дороӣ аз макони қорӣ он ба бозори муайяншуда сарф мешавад.

Татбиқи дороиҳои ғайримолиявӣ

Истифодаи беҳтарин ва босамартарини дороиҳои ғайримолиявӣ

- 27 Арзёбии арзиши одилонаи дороии ғайримолиявӣ қобилияти иштирокчии бозорро чиҳати тавлидоти манфиатҳои иқтисодӣ тавассути истифодаи *беҳтарин ва босамартарини* дороиҳо ё тавассути *фурӯши он* ба иштирокчии дигари бозор, ки эҳтимолан дороии мазкурро дар ҷаъолияти худ ба таври беҳтарин ва босамартарин истифода мебарад, ба инобат мегирад.
- 28 Барои истифодаи беҳтарин ва босамартарини дороии ғайримолиявӣ чунин истифодаи дорой ба инобат гирифта мешавад, ки аз чиҳати ҷисмонӣ имконпазир, аз нигоҳи қонунӣ мавриди иҷозат ва аз бобати молиявӣ имконпазир мебошад, чӣ тавре, ки дар поён зикр шудааст:
- (а) истифодаи аз чиҳати ҷисмонӣ имконпазир бо назардошти хусусиятҳои воқеии дороиҳо муайян карда мешавад, ки иштирокчиёни бозор ҳангоми муқаррар намудани нарх барои ин дороиҳо ба назар мегиранд (масалан, мавқеи ҷойгиршавӣ ё андозаи объекти амвол).
 - (б) истифодаи аз нигоҳи қонунӣ мавриди иҷозат бо назардошти ҳама гуна маҳдудиятҳои ҳуқуқии истифодаи дороиҳо муайян карда мешавад, ки иштирокчиёни бозор ҳангоми муқаррар намудани нарх барои ин дороиҳо ба инобат мегиранд (масалан, қоидаҳои минтақабандӣ, ки нисбати объекти амвол татбиқ мешаванд).
 - (в) истифодаи аз бобати молиявӣ имконпазир бо назардошти он муайян карда мешавад, ки оё истифодаи аз чиҳати воқеӣ имконпазир ва аз нигоҳи қонунӣ мавриди иҷозати дороиҳо даромади кофӣ ё воситаҳои пулиро ба вучуд меорад (бо назардошти хароҷоти таъмин додани дороиҳо ба чунин тарзи истифода), то ин, ки даромади сармоягузори таъмин карда шавад, ки иштирокчиёни бозор бояд онро аз сармоягузорӣ ба дороии зикршуда бо чунин тарзи истифода талаб кунанд.
- 29 Истифодаи беҳтарин ва босамартарин аз мавқеи иштирокчиёни бозор муайян карда мешавад, ҳатто агар корхона истифодаи дигарро пешбинӣ намояд. Бо вучуди ин, истифодаи ҷории дороии ғайримолиявӣ аз ҷониби корхона истифодаи беҳтарин ва босамартарини он ҳисобида мешавад, ба истиснои ҳолатҳои, ки омилҳои бозорӣ ё дигар омилҳо ба он ишора кунанд, ки истифодаи дигари дороии зерин аз ҷониби иштирокчиёни бозор арзиши онро ба ҳадди баланд афзун менамояд.
- 30 Бо мақсади ҳифз кардани мавқеи рақобатпазирии худ ё бо сабабҳои дигар корхона метавонад майл дошта бошад аз истифодаи ҷаъолии дороии ғайримолиявӣ харидашуда даст кашад ё майл кунад дороии мазкурро ба он тавр истифода барад, ки ба истифодаи беҳтарин ва самараноктарини он мувофиқат накунад. Масалан, ин ҳолат метавонад дар робита ба дороии ғайримодии бадастовардашуда рух диҳад, ки корхона ба нақша гирифтааст онро барои мақсадҳои «мудоғиравӣ» истифода бурда, аз истифодабарии дигарон пешгирӣ кунад. Сарфи назар аз ин, корхона бояд арзиши одилонаи дороии ғайримолиявиро дар асоси фарзия дар бораи истифодаи беҳтарин ва босамартарини он аз ҷониби иштирокчиёни бозор арзёбӣ намояд.

Пешбиниҳои асосии арзёбии дороиҳои ғайримолиявӣ

- 31 Истифодаи беҳтарини ва босамартарини дороии ғайримолиявӣ пешбиниҳои асосии арзёбиро муқаррар менамояд, ки барои арзёбии арзиши одилонаи дорой истифода мешавад ва чӣ тавре, ки дар зер оварда шудааст:
- (а) истифодаи беҳтарин ва босамартарини дороии ғайримолиявӣ метавонад ба иштирокчиёни бозор арзиши ҳадди баланди ин дороиро тавассути истифодаи он ҳамроҳ бо дороиҳои дигар ба сифати як гурӯҳ (чӣ тавре, ки онҳо бо мақсади истифода сохта шудаанд ё ба таври дигар ташаккул ёфтаанд) ё ҳамроҳ бо дороиҳо ва уҳдадорҳои дигар (масалан, тижорат) таъмин намояд.
 - (i) агар беҳтарин ва босамартарин истифодаи дороиҳо ҳамроҳ бо дигар дороиҳо ё дигар дороиҳо ва уҳдадорҳои ифода гардад, пас арзиши одилонаи ин дорой нархе мебошад, ки дар доираи амалиёти ҷорӣ вобаста ба фурӯши ин дорой бо назардошти он, ки он бо дороиҳои дигар ё бо дигар дороиҳо ва уҳдадорҳои истифода мешавад ва он дороиҳо ва уҳдадорҳои (яъне дороиҳои замшаванда ва уҳдадорҳои марбут ба он) барои иштирокчиёни бозор дастрас хоҳанд буд, гирифта мешавад.
 - (ii) уҳдадорҳои марбут ба ин дорой ва дороиҳои замшуда он уҳдадорҳоиеро дар бар мегиранд, ки маблағгузори сармояи гардиширо таъмин менамоёнд, аммо

- ухдадорихоеро, ки барои маблағгузори дороиҳо истифода шуда, ба гурӯҳи зерини дороиҳо ворид намешаванд, дар бар намегиранд.
- (iii) фарзияҳо дар робита бо истифодаи беҳтарин ва босамартарин дороиҳои ғайримолиявӣ бояд нисбат ба тамоми дороиҳои (барои онҳо истифодаи баландтарин ва беҳтарин мувофиқ аст) гурӯҳи дороиҳо ё гурӯҳи дороиҳо ва ухдадорихо мувофиқ бошанд, ки дороӣ дар онҳо истифода бурда мешавад.
- (б) истифодаи беҳтарин ва босамартарин дороиҳои ғайримолиявӣ метавонад ба иштирокчиёни бозор арзиши ҳадди баланди ин дороиро ҳамчун дорои мустақил таъмин намояд. Агар истифодаи беҳтарин ва босамартарини дороӣ дар истифода бурдани он ҳамчун дорои мустақил ифода гардад, пас арзиши одилонаи дороӣ нархе мебошад, ки дар амалиёти қорӣ вобаста ба фуруши дороӣ ба иштирокчиёни бозор, ки дорои мазкурро ҳамчун дорои мустақил эҳтимолан истифода менамуданд, гирифта мешавад.
- 32 Арзёбии арзиши одилонаи дороиҳои ғайримолиявӣ пешбинӣ менамояд, ки фуруши дороиҳо мувофиқи ҳамон воҳиди баҳисобгирии пешбинишудаи дигар СБҲМ-ро (чунин воҳид метавонад дороиҳои алоҳида бошад) анҷом дода мешавад. Ин равиш ҳатто вақте татбиқ мешавад, ки арзёбии арзиши одилонаи пешбинӣ менамояд, ки беҳтарин ва босамартарин истифодаи дороиҳо дар истифодаи омехта бо дигар дороиҳо ё дигар дороиҳо ва ухдадорихо мебошад, зеро арзёбии арзиши одилона тахмин менамояд, ки иштирокчиёни бозор аллакай дорои дороиҳои замшаванда бо дороиҳо ва ухдадорихо бо онҳо алоқаманд мебошад.
- 33 Банди Б3 истифодаи мафҳуми пешбиниҳои асосии арзёбии дороиҳои ғайримолиявиро тавсиф менамояд.

Татбиқ нисбат ба ухдадорихо ва воситаҳои ҳиссавии хусусии корхона

Принсипҳои умумӣ

- 34 Арзёбии арзиши одилонаи пешбинӣ менамояд, ки интиқоли ухдадории молиявӣ ё ғайримолиявӣ ё воситаи ҳиссавии хусусии корхона ба иштирокчиёни бозор (масалан, ҳисса дар сармоя, ки ба сифати қуброн ҳангоми муттаҳидсозии тиҷорат бароварда шудааст) дар санаи арзёбӣ амалӣ мешавад. Интиқоли ухдадорӣ ё воситаи ҳиссавии хусусии корхона инҳоро дар бар мегирад:
- (а) ухдадорӣ иҷронашуда боқӣ мемонад ва аз иштирокчиёни бозор, ки қабулқунанда мебошад, бояд ухдадорӣ дахлдорро иҷро намояд. Ухдадорӣ бо контрагент танзим карда намешавад ё дар санаи арзёбӣ ба таври дигар қатъ карда намешавад.
- (б) воситаи ҳиссавии хусусии корхона баровардашуда боқӣ мемонад ва иштирокчиёни бозор, ки қабулқунанда махсуб меёбад, ҳуқуқ ва ухдадорихо марбут ба воситаи мазкурро қабул менамояд. Асбоб дар санаи арзёбӣ бекор карда намешавад ё ба таври дигар пардохт карда намешавад.
- 35 Ҳатто ҳангоми мавҷуд набудани бозори мушоҳидашаванда, ки манбаи маълумоти нарх вобаста ба амалиёти интиқоли ухдадорӣ ё воситаи ҳиссавии хусусии корхона махсуб меёбад (масалан, аз сабаби он, ки маҳдудиятҳои шартномавӣ ё дигар маҳдудиятҳои ҳуқуқӣ ба интиқоли чунин объектҳо монеъ мешаванд), эҳтимолан бозори мушоҳидашаванда барои чунин объектҳо вуҷуд дошта бошад, агар онҳо аз ҷониби дигар тарафҳо ҳамчун дороиҳо нигоҳ дошта шаванд (масалан, вомбаргҳои корпоративӣ ё колл-опсионӣ марбут ба саҳмияҳои корхона).
- 36 Дар ҳама маврид корхона бояд то ҳадди баланд манбаи маълумоти дахлдори мушоҳидашаванда ва ба ҳадди ақал манбаи маълумоти мушоҳидашавандаро истифода барад, то ин, ки мақсади арзёбии арзиши одилона, яъне муайян намудани нархе, ки бо он ухдадорӣ ё воситаи ҳиссавӣ дар раванди амалиёти муқаррарии байни иштирокчиёни бозор дар санаи арзёбӣ дар шароити кунунии бозор интиқол мегардад, ба даст оварда шавад.

Ухдадорихо ва воситаҳои ҳиссавӣ, ки тарафҳои дигар ба сифати дороӣ нигоҳ медоранд

- 37 Агар нархгузорӣ дар робита бо интиқоли ухдадорӣ якхела ё ҳаммонанд ё воситаи ҳиссавии хусусии корхона дастрас набояд ва объекти якхела ҳамчун дорои тарафи дигар нигоҳ дошта шавад, корхона бояд арзиши одилонаи ин ухдадорӣ ё воситаи ҳиссавиро аз мавқеи

иштирокчии бозор, ки объекти якхеларо ҳамчун дорой дар санаи арзёбӣ нигоҳ медорад, мавриди арзёбӣ қарор диҳад.

- 38 Дар чунин маврид корхона бояд арзиши одилонаи уҳдадорӣ ё воситаи ҳиссавиро ба таври зерин арзёбӣ намояд:
- (а) бо истифода аз нархгузорӣ дар *бозори ғайбӣ* барои объекти ҳаммонанде, ки аз ҷониби тарафи дигар ҳамчун дорой нигоҳ дошта мешавад, агар маълумот дар бораи ин нарх дастрас бошад;
 - (б) дар сурати мавҷуд набудани чунин маълумоти нарх, бо истифода аз дигар манбаи маълумоти мушоҳидашаванда, ба монанди нархгузорӣ дар бозор, ки барои объекти якхелаи аз ҷониби тарафи дигар ҳамчун дорой нигоҳ дошташаванда, ғайбӣ намебошад;
 - (в) дар сурати мавҷуд набудани маълумот дар бораи нархҳои мушоҳидашаванда, ки дар зербандҳои (а) ва (б) тавсиф шудаанд, бо истифода аз усули дигари арзёбӣ, ба монанди:
 - (i) *муносибати даромаднок* (масалан, ҳисоббаробарии арзиши ҷорӣ, ки воситаҳои пулии минбаъдаро ба инобат мегирад ва иштирокчии бозор эҳтимолан онро аз уҳдадорӣ ё воситаи ҳиссавӣ, ки ҳамчун дорой нигоҳ медорад, ба даст меорад; ба бандҳои Б10 ва Б11 нигаред);
 - (ii) *муносибати бозорӣ* (масалан, бо истифода аз нархгузорӣ дар робита бо уҳдадорӣ ҳаммонанд ё воситаҳои ҳиссавӣ, ки ба сифати дороии тарафҳои дигар нигоҳ дошта мешавад; ба бандҳои Б5 - Б7 нигаред).
- 39 Корхона бояд нархгузорию дар робита бо уҳдадорӣ ё воситаи ҳиссавии корхона, ки ҳамчун дорой тавассути тарафи дигар нигоҳ дошта мешавад, танҳо дар сурате тасҳеҳ намояд, танҳо агар омилҳои ҳосе барои ин дорой мавҷуд бошанд, ки барои арзёбии арзиши одилонаи уҳдадорӣ ё воситаи саҳҳомӣ таъбиқ намешаванд. Корхона бояд боварӣ ҳосил намояд, ки нархи дорой таъсири маҳдудиятеро, ки ба фурӯши дорой ҳалал мерасонад, инъикос наменамояд. Баъзе омилҳои, ки метавонанд нишон диҳанд, ки нархгузорию дорой бояд тасҳеҳ карда шавад, инҳоянд:
- (а) нархгузорию дорой ба уҳдадорӣ ҳаммонанд (вале якхела намебошад) ё воситаи ҳиссавӣ, ки аз ҷониби тарафи дигар ҳамчун дорой нигоҳ дошта мешавад, мансуб мебошад. Масалан, уҳдадорӣ ё воситаи ҳиссавӣ метавонанд хусусияти махсус дошта бошанд (масалан, қобилияти қарзпардохтпазирии эмитент), ки аз он чизе, ки дар арзиши одилонаи уҳдадориюи ҳаммонанд ё воситаи ҳиссавӣ инъикос гардида, ҳамчун дорой нигоҳ дошта мешавад, фарқ менамояд.
 - (б) воҳиди баҳисобгирӣ, ки барои дорой қабул шудааст, аз воҳиди баҳисобгирии барои уҳдадорӣ ё воситаи ҳиссавӣ қабулшуда фарқ менамояд. Масалан, барои уҳдадорию, дар баъзе маврид, нархи дорой нархи омехтаи бастаи (пакет) инъикос менамояд, ки ҳам маблағи аз эмитент гирифташаванда ва ҳам воситаҳои баланд бардоштани сифати қарзи аз тарафҳои сеюм пешниҳодшударо дар бар мегирад. Агар воҳиди баҳисобгирӣ дар робита ба уҳдадорӣ нисбат ба бастаи омехтаи зикршуда чунин набошад, пас мақсади арзёбӣ на муайян намудани арзиши одилонаи бастаи омехта, балки муайян намудани арзиши одилонаи уҳдадорӣ эмитент мебошад. Аз ин рӯ, дар чунин маврид ба корхона лозим меояд, ки нархи мушоҳидашавандаи дороии дахлдорро тасҳеҳ намояд, то таъсири воситаҳои баланд бардоштани сифати қарзро, ки аз ҷониби тарафи сеюм пешниҳод шудааст, бартараф намояд.

Уҳдадорию ва воситаҳои ҳиссавӣ, ки тарафҳои дигар ба сифати дорой нигоҳ намедоранд

- 40 Дар мавриде, ки нархгузорӣ дар робита бо интиқоли уҳдадорӣ якхела ё ҳаммонанд ё воситаи ҳиссавии хусусии корхона дастрас набошад ва объекти якхела ҳамчун дороии тарафи дигар нигоҳ дошта нашавад, корхона бояд арзиши одилонаи уҳдадорӣ зикршуда ё воситаҳои ҳиссавиро бо истифода аз ягон усули арзёбӣ аз мавқеи иштирокчии бозор, ки аз рӯи уҳдадорӣ зикршуда қарздор мебошад ё нисбати сармояи хусусӣ ҳуқуқи зерини талаботро додааст, арзёбӣ намояд.
- 41 Масалан, корхонае, ки аз усули бо ҳисобкунии арзиши ҷорӣ асосёфта истифода мебарад, метавонад яке аз бузургҳои зеринро ба инобат гирад:
- (а) хароҷоти минбаъдаи воситаҳои пулӣ, ки интизор меравад иштирокчии бозор дар робита ба иҷрои уҳдадориюи дахлдор сарф кунад, аз ҷумла ҷубронпулие, ки иштирокчии бозор барои қабули ин уҳдадорӣ талаб менамояд (ба бандҳои Б31-Б33 нигаред);

- (б) маблағе, ки иштирокчи бозор эҳтимолан барои қабул ё барориши уҳдадориҳои якхела ё воситаи ҳиссавӣ ба даст меорад, ки бо истифода аз фарзияҳои ҳисоб карда мешавад, ки иштирокчиёни бозор ҳангоми нархгузориҳои объекти якхела (масалан, мавҷудияти чунин хусусиятҳои қарзӣ), имкон дорад дар бозори асосӣ (ё бештар муфидтар) дар робита ба барориши уҳдадорӣ ё воситаи ҳиссавӣ, ки дорои шартҳои якхелаи шартномавӣ мебошанд, истифода менамунд.

Хавфи иҷро накардани уҳдадориҳо

- 42 **Арзиши одилонаи уҳдадориҳо таъсири хавфи иҷро накардани уҳдадориҳоро инъикос менамояд. Хавфи иҷро накардани уҳдадорӣ хавфи қарзини (чӣ тавре, ки ин истилоҳ дар СБҲМ 7 “Воситаҳои молиявӣ: ифшо” муқаррар шудааст) ҳуди корхонаро дар бар мегирад, аммо бо он маҳдуд намешавад. Тахмин меравад, ки хавфи иҷро накардани уҳдадорӣ ҳам пеш аз интиқоли уҳдадори мазкур ва ҳам пас аз он якхела маҳсуб меёбад.**
- 43 Ҳангоми арзёбии арзиши одилонаи уҳдадорӣ корхона бояд таъсири хавфи қарзии худ (қарзпардохтпазирӣ) ва ҳама омилҳои дигарро, ки метавонанд ба эҳтимолияти иҷро гардидан ё нагардидани уҳдадори дахлдор таъсир расонанд, ба инобат гирад. Чунин таъсир метавонад вобаста аз ҳуди уҳдадорӣ фарқ кунад, масалан:
- (а) оё уҳдадори мазкур уҳдадори пардохти воситаҳои пулӣ (уҳдадори молиявӣ) мебошад ё уҳдадори пешниҳоди мол ё хизматрасонӣ (уҳдадори ғайримолиявӣ);
 - (б) шартҳои, ки барои онҳо воситаҳои баланд бардоштани сифати қарзи марбут ба уҳдадорӣ пешниҳод гардидааст, агар чунин мавҷуд бошад.
- 44 Арзиши одилонаи уҳдадориҳо таъсири хавфи иҷро накардани уҳдадориҳо дар асоси воҳиди дахлдори баҳисобгирӣ инъикос менамояд. Ҳангоме, ки уҳдадори баровардашуда механизми ҷудонопазирӣ баланд бардоштани сифати қарзро пешбинӣ намуда, аз ҷониби тарафи сеюм пешниҳод шудааст ва аз уҳдадорӣ алоҳида инъикос мегардад, эмитенти ин уҳдадорӣ набояд таъсири ин механизми баланд бардоштани сифати қарзро (масалан, кафолати пардохти қарз, ки аз ҷониби тарафи сеюм пешниҳод шудааст) ҳангоми арзёбии арзиши одилонаи уҳдадориҳои мазкур ворид намояд. Агар механизми баланд бардоштани сифати қарз аз уҳдадориҳои алоқаманд дар мавриди баҳисобгирӣ ба таври алоҳида инъикос гардад, эмитент бояд ҳангоми арзёбии арзиши одилонаи уҳдадори зерин на эътибори қарзии кафил - тарафи сеюм, балки эътибори қарзии худро ба инобат гирад.

Маҳдудияте, ки барои интиқоли уҳдадорӣ ё воситаи ҳиссавии хусусии корхона монеа эҷод менамояд

- 45 Ҳангоми арзёбӣ намудани арзиши одилонаи уҳдадорӣ ё воситаи ҳиссавии хусусии корхона он наметавонад мушаххасоти манбаи алоҳида ё тасҳеҳоти дигар *манбаи* маълумоти марбут бо мавҷудияти маҳдудиятеро, ки интиқоли объекти дахлдорро иҷозат намедиҳад, дохил кунад. Таъсири маҳдудияте, ки интиқоли уҳдадорӣ ё воситаи ҳиссавии хусусии корхонаро иҷозат намедиҳад, дар дигар манбаи маълумоти барои арзёбии арзиши одилона истифодашаванда ба таври ғайрирошкоро ё ошкоро инъикос карда мешавад.
- 46 Масалан, дар санаи бастанӣ амалиёт ҳар ду тараф - ҳам кредитор (қарздиҳанда) ва ҳам дебитор (қарзгиранда), бо дарки пурраи он, ки уҳдадорӣ маҳдудиятеро дар бар мегирад, ки ба интиқоли он иҷозат намедиҳад, нархи амалиётро дар робита ба ин уҳдадорӣ қабул кардаанд. Азбаски маҳдудият бо нархи амалиёт ба инобат гирифта мешавад, пас дар санаи амалиёт барои инъикоси таъсири маҳдудияти интиқол ягон мушаххасоти алоҳида ё тасҳеҳоти манбаи маълумоти дахлдор талаб карда намешавад. Ҳамин тавр, дар санаҳои арзёбиҳои минбаъда, инчунин зарурати дохил намудани мушаххасоти алоҳида ё тасҳеҳоти манбаи маълумоти дахлдор барои инъикоси таъсири маҳдудият ба интиқол талаб карда намешавад.

Уҳдадориҳои молиявӣ, ки пардохтро (баргардониданро) тибқи дархост иҷозат медиҳад

- 47 Арзиши одилонаи уҳдадориҳои молиявӣ, ки тибқи дархост пардохта (баргардонидан) мешавад (масалан, пасандози мавриди талаб) наметавонад аз маблағе, ки дар лаҳзаи мавриди талаб бояд пардохтшаванда, аз рӯи аввал тахфиф карда шавад, камтар бошад, ҳангоме, ки метавонад пардохти он талаб карда шавад.

Татбиқ нисбат ба дороиҳои молиявӣ ва уҳдадориҳои молиявӣ бо мавқеи ҷуброншавандаи хавфи бозорӣ ё хавфи қарзии контрагент

- 48 Корхонае, ки як гурӯҳи дороиҳои молиявӣ ва уҳдадориҳои молиявиро нигоҳ медорад, аз рӯи ҳар як контрагент ба хавфи бозорӣ (чӣ тавре, ки ин истилоҳ дар СБҲМ 7 муқаррар шудааст) ва хавфи қарзӣ (чӣ тавре ки ин истилоҳ дар СБҲМ 7 муқаррар шудааст) гирифтормешавад. Агар корхона чунин як гурӯҳи дороиҳои молиявӣ ва уҳдадориҳои молиявиро дар асоси гирифтормешавӣ ба нетто-асос ё хавфи бозорӣ ё хавфи қарзӣ идора кунад, он гоҳ корхона ҳуқуқ дорад истисноро аз талаботи стандарти мазкур дар робита ба арзёбии арзиши одилона истифода намояд. Ин истисно ба корхона имкон медиҳад, ки арзиши одилонаи як гурӯҳи дороиҳои молиявӣ ва уҳдадориҳои молиявиро дар асоси нархе, ки барои фурӯши нетто-мавқеи дарозмуддат (яъне дорой) нисбат ба хавфи мушаххас гирифта мешавад ё бо мақсади интиқоли нетто-мавқеи кӯтоҳ (яъне уҳдадорӣ) нисбат ба хавфи мушаххас дар раванди амалиёти муқаррарӣ байни иштирокчиёни бозор дар санаи арзёбӣ дар шароити кунунӣ бозор пардохта мешавад, арзёбӣ намояд. Аз ин рӯ, корхона бояд арзиши одилонаи гурӯҳи муайяни дороиҳои молиявӣ ва уҳдадориҳои молиявӣ змаскурро мувофиқ бо он арзёбӣ намояд, ки чӣ гуна иштирокчиёни бозор нархро барои гирифтормешавӣ ба хавф бо нетто-асос дар санаи арзёбӣ муқаррар менамуданд.
- 49 Корхона ҳуқуқ дорад аз истисноӣ дар банди 48 пешбинишуда танҳо дар сурате истифода барад, ки агар он ба ҳама шартҳои зерин мувофиқ бошад:
- (а) он як гурӯҳи дороиҳои молиявӣ ва уҳдадориҳои молиявиро дар асоси гирифтормешавӣ ба хавфи мушаххаси бозорӣ (ё хавфҳо) ё хавфи қарзии контрагенти мушаххас бо нетто-асос мутобиқи стратегияи тибқи ҳуҷҷат расмишудаи корхона вобаста ба идоракунии хавф ё стратегияи сармоягузории корхона идора менамояд;
 - (б) он дар ҳама асос маълумот дар бораи гурӯҳи дороиҳои молиявӣ ва уҳдадориҳои молиявиро ба ҳайати калидии роҳбарият ифшо менамояд, чӣ тавре, ки ин истилоҳ дар СБМ 24 *«Ифшои маълумот дар бораи тарафҳои алоқаманд»* муайян шудааст;
 - (в) он уҳдадор мебошад ё тасмим гирифтааст ин дороиҳои молиявӣ ва уҳдадориҳои молиявӣ змаскурро тибқи арзиши одилона ҷиҳати инъикос дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ дар интиҳои ҳар давраи ҳисоботӣ арзёбӣ намояд.
- 50 Истисное, ки банди 48 пешбинӣ кардааст, нисбат ба пешниҳоди маълумот дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ дахл надорад. Дар баъзе маврид асос барои пешниҳоди воситаҳои молиявӣ дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ аз асоси арзёбии воситаҳои молиявӣ фарқ менамояд, масалан, агар ягон СБҲМ пешниҳоди воситаҳои молиявиро бо нетто-асос талаб накунад ё иҷозат надиҳад. Дар чунин маврид метавонад барои корхона зарур бошад, ки тасҳеҳоти дар сатҳи портфел анҷомдодашударо (ба бандҳои 53-56 нигаред) байни дороиҳо ё уҳдадориҳои алоҳида тақсим кунад, ки гурӯҳи дороиҳои молиявӣ ва уҳдадориҳои молиявиро ташкил дода, дар асоси гирифтормешавии корхона ба хавф бо нетто-асос идора мешаванд. Корхона бояд чунин тақсимотро ба таври оқилона ва пайдарпай, бо истифода аз равишомӯзии (методологияи) барои ҳолатҳои ҷамъшуда мувофиқ, анҷом диҳад.
- 51 Корхона бояд дар бораи интиҳоби сиёсати баҳисобгирӣ дар бораи истифодаи истисноӣ дар банди 48 пешбинишуда мувофиқи талаботи СБМ 8 *«Сиёсати баҳисобгирӣ, тағйирот дар арзёбии муҳосибӣ ва хатоҳо»* қарор қабул кунад. Корхонае, ки ин истисноро истифода мебарад, бояд сиёсати баҳисобгирии интиҳобшуда, аз ҷумла равишҳои тақсими тасҳеҳотро, ки байни нархҳои харидор ва фурӯшанда бо спред алоқаманд мебошанд (ба бандҳои 53-55 нигаред) ва тасҳеҳотро, ки бо хавфи қарзӣ робита дорад (ба банди 56 нигаред), агар имконпазир бошад, пайваста аз давра ба давра нисбат ба як портфели мушаххас татбиқ намояд.
- 52 Истисное, ки дар банди 48 пешбинӣ шудааст, танҳо нисбат ба дороиҳои молиявӣ, уҳдадориҳои молиявӣ ва дигар шартномаҳое, ки ба доираи татбиқи СБҲМ 9 *«Воситаҳои молиявӣ»* (ё СБМ 39 *«Воситаҳои молиявӣ: эътироф ва арзёбӣ»*), агар СБҲМ 9 ҳанӯз татбиқ нашуда бошад) мансуб мебошанд, татбиқ мешавад. Истинодҳои дар бандҳои 48-51 ва 53-56 ба дороиҳои молиявӣ ва уҳдадориҳои молиявӣ овардашуда бояд мансуб ба ҳама шартномаҳое хонда шаванд, ки ба доираи татбиқи СБҲМ 9 (ё СБМ 39, агар СБҲМ 9 ҳанӯз қабул нашуда бошад) тааллуқ доранд ва мувофиқи ин стандартҳо ба инбат гирифта мешаванд, новобаста аз он, ки онҳо ба муқаррароти дороиҳои молиявӣ ва уҳдадориҳои молиявӣ тибқи СБМ 32 *«Воситаҳои молиявӣ: пешниҳод»* мувофиқат менамоянд ё намеkunанд.

Гирифтор шудан ба хавфи бозорӣ

- 53 Дар мавриди истифодаи истисноӣ дар банди 48 пешбинишуда барои арзёбӣ намудани арзиши одилонаи гурӯҳи дороиҳои молиявӣ ва уҳдадориҳои молиявӣ, ки дар асоси гирифторшавии корхона ба хавфи (ё хавфҳои) бозории мушаххас ба нетто-асос идора карда мешаванд, корхона бояд нархро дар доираи спред байни нархи харидор ва нархи фурӯшанда татбиқ намояд, ки дар робита бо арзиши одилона дар ҳолатҳои ҷамъшуда нисбат ба гирифторшавии корхона ба хавфи бозории мазкур бо нетто-асос бештар окортар маҳсуб меёбад (ба бандҳои 70 ва 71 нигаред).
- 54 Ҳангоми истифодаи истисноӣ, ки дар банди 48 пешбинӣ шудааст, корхона бояд бовар дошта бошад, хавф(ҳо)-и бозорӣ, ки корхона дар доираи як гурӯҳи муайяни дороиҳои молиявӣ ва уҳдадориҳои молиявӣ гирифтор мешавад, моҳиятан яхела мебоша(н)д. Масалан, корхона наметавонад хавфи меъёри фоизноки марбут ба дороии молиявиро бо хавфи тағйирёбии нархи мол, ки бо уҳдадориҳои молиявӣ алоқаманд мебошад, муттаҳид созад, зеро ин гуна ҳамроҳшавӣ боиси коҳишёбии гирифторшавии корхона ба хавфи меъёри фоизнок ё хавфи тағйирёбии нархи мол намегардад. Агар истисноӣ дар банди 48 зикршуда истифода шавад, ҳама гуна хавфи асосие, ки дар натиҷаи фарқияти мушаххасоти хавфи бозорӣ ба вучуд меояд, ҳангоми арзёбӣ намудани арзиши одилонаи дороиҳои молиявӣ ва уҳдадориҳои молиявӣ дар доираи гурӯҳи мазкур ба инобат гирифта мешавад.
- 55 Ба ҳамин монанд, давомнокии гирифторшавии корхона ба хавфи (ё хавфҳои) бозорӣ, ки дар робита бо дороиҳои молиявӣ ва уҳдадориҳои молиявӣ ба вучуд меоя(н)д, бояд аз рӯи моҳият яхела боша(н)д. Масалан, корхонае, ки шартномаи фьючерсии 12-моҳаро барои ҷуброн кардани тағйирот дар воситаҳои пулӣ дар тӯли 12 моҳ истифода бурда, бо хавфи фоизноки воситаи молиявии панҷсола алоқаманд мебошад ва он ба таркиби гурӯҳе ворид мешавад, ки танҳо аз чунин дороиҳои молиявӣ ва уҳдадориҳои молиявӣ иборат мебошанд, арзиши одилонаи ба хавфи фоизнок дучоршавиро дар тӯли 12 моҳ дар нетто-асос ва қисмати боқимондаи ба хавфи фоизнок дучоршавиро (яъне аз соли дуюм то соли панҷум) дар брутто-асос арзёбӣ менамояд.

Гирифторшавӣ ба хавфи бозории бо контрагенти мушаххас алоқаманд

- 56 Ҳангоми истифодаи истисноӣ дар банди 48 пешбинишуда барои арзёбӣ намудани арзиши одилонаи гурӯҳи дороиҳои молиявӣ ва уҳдадориҳои молиявӣ, ки дар натиҷаи амалиёт бо контрагенти мушаххас ба вучуд меоянд, корхона бояд ба арзёбии арзиши одилона таъсири гирифторшавии корхонаро ба хавфи қарзӣ дар нетто-асос ё гирифторшавии контрагентро ба хавфи қарзии корхона дар нетто-асос ворид намояд, агар иштирокчиёни бозор ҳама гуна созишномаҳои мавҷударо ба инобат гиранд, ки гирифторшавӣ ба хавфи қарзиро дар ҳолати дефолт коҳиш медиҳанд (масалан, шартномаи асосӣ бо контрагент дар бораи неттинг ё шартномае, ки таъмини табодулро дар асоси гирифторшавии ҳар яке аз тарафҳо ба хавфи қарзӣ талаб менамояд, ки бо тарафи дигар дар нетто-асос алоқаманд мебошад). Арзёбии арзиши одилона бояд интизориҳои иштирокчиёни бозорро дар робита бо эҳтимолияти он, ки чунин шартнома дар сурати дефолт аз нигоҳи ҳуқуқӣ ҲИФЗ хоҳад шуд, инъикос намояд.

Арзиши одилона ҳангоми эътирофи аввалия

- 57 Ҳангоме, ки дар доираи як амалиёти мубодилавӣ дорой харида мешавад ё уҳдадорӣ қабул мегардад, ки дар робита ба ин дорой ё уҳдадорӣ анҷом дода мешавад, нархи чунин амалиёт нархе мебошад, ки барои ба даст овардани дорой пардохта мешавад ё барои қабули уҳдадорӣ (*нархи воридшавӣ*) гирифта шудааст. Дар акси ҳол, арзиши одилонаи ин дорой ё уҳдадорӣ нархе мебошад, ки барои фурӯши дороиҳои гирифта мешавад ё барои интиқоли уҳдадорӣ пардохта мешавад (нархи хориҷшавӣ). Корхона на ҳамеша дороиҳоро бо нархҳое, ки барои ба даст овардани онҳо пардохта шудаанд, мефурӯшанд. Ба ии монанд, корхона на ҳамеша уҳдадориро бо нархе, ки ҳангоми қабули он гирифта шудааст, месупоранд.
- 58 Дар бисёр маврид нархи амалиёт ба арзиши одилона баробар мешавад (масалан, ин ҳолат метавонад дар ин маврид ҷой дошта бошад, ҳангоме, ки дар санаи амалиёт амалиёти харидаи дорой дар ҳамон бозоре анҷом меёбад, ки дар он ин дорой фурӯхта мешуд).
- 59 Ҳангоми ҳалли ин масъала, ки оё арзиши одилона ҳангоми эътирофи аввалия ба нархи амалиёт баробар мебошад, корхона бояд омилҳои дорой назар дошта бошад, ки барои амалиёти мазкур ва дорой ё уҳдадориҳои зерин хос мебошад. Банди Б4 ҳолатҳои тавсиф менамояд, ки дар он нархи амалиёт метавонад арзиши одилонаи дорой ё уҳдадориро ҳангоми эътирофи аввалия муаррифӣ накунад.
- 60 Агар ягон СБҲМ-и дигар талаб намояд ё иҷозат диҳад, ки корхона дорой ё уҳдадориро ҳангоми эътирофи аввалия бо арзиши одилона арзёбӣ намояд ва дар ин маврид нархи амалиёт аз арзиши

одилона фарқ кунад, корхона бояд фоида ё зарари бадастомадаро дар таркиби фоида ё зарари давра эътироф кунад, ба истиснои ҳолатҳое, ки СБҲМ-и мазкур тартиби дигареро пешбинӣ намояд.

Усулҳои арзёбӣ

- 61 **Корхона бояд усулҳои баҳодихиро истифода барад, ки дар ҳолатҳои мазкур мувофиқ буда, барои онҳо маълумоти кофӣ ҷиҳати арзёбии арзиши одилона дастрас мебошанд ва дар ин маврид имкон медиҳад ба таври ҳадди баланд манбаи маълумоти дахлдори мушоҳидашаванда истифода гардида, корбурди манбаи маълумоти дахлдори мушоҳиданашаванда ба ҳадди ақал кам карда шавад.**
- 62 Мақсади истифодаи ягон усули арзёбӣ дар он ифода мегардад, ки бо роҳи ҳисоббаробарӣ нархе муайян карда шавад, то аз рӯи он амалиёти муқаррарии вобаста ба фурӯши дорой ё интиқоли уҳдадорӣ байни иштирокчиёни бозор дар санаи арзёбӣ дар шароити кунунии бозор ба амал омадааст. Се усули ба таври васеъ истифодашавандаи арзёбӣ ин муносибати бозорӣ, *муносибати серхароҷот* ва муносибати даромаднок мебошанд. Ҷанбаҳои асосии ин равишҳо дар бандҳои Б5-Б11 ба таври мухтасар тавсиф шудаанд. Барои арзёбӣ намудани арзиши одилона корхона бояд усулҳои арзёбиро истифода барад, ки бо як ё якчанд аз ин равишҳо мувофиқ мебошанд.
- 63 Дар баъзе маврид истифодаи як усули арзёбӣ мувофиқ мебошад (масалан, ҳангоми арзёбии дорой ё уҳдадорӣ бо истифода аз нархгузорӣ дар бозори ғайри барои дорой ё уҳдадорӣ яхела). Дар ҳолатҳои дигар, метавонад истифодаи якчанд усулҳои арзёбӣ мувофиқ бошад (масалан, чунин зарурат метавонад ҳангоми арзёбии воҳиди тавлидкунандаи маҷмуи пулӣ ба миён ояд). Агар барои арзёбии арзиши одилона зиёда аз як усули арзёбӣ истифода шавад, натиҷаҳои бадастомада (яъне нишондиҳандаҳои мувофиқи арзиши одилона) бояд бо назардошти асоснок будани доираи арзише, ки аз рӯи натиҷаҳои бадастомада нишон дода шудаанд, арзёбӣ карда шаванд. Арзёбии арзиши одилона бузургиро дар ҳудуди доираи мазкур ифода менамояд, ки арзиши одилонро дар шароити мавҷуда бештар нишон медиҳад.
- 64 Агар нархи амалиёт арзиши одилонро ҳангоми эътирофи аввалия нишон диҳад ва барои арзёбӣ намудани арзиши одилона дар давраҳои минбаъда усули арзёбӣ истифода шавад, ки манбаи маълумоти мушоҳиданашавандаро истифода мебарад, он усули арзёбӣ бояд тавре санҷида шавад, ки ҳангоми эътирофи аввалия натиҷаи арзёбии бо истифода аз ин усул гирифташуда ба нархи амалиёт баробар бошад. Санҷиш барои таъмини он зарур аст, ки усули арзёбӣ шароити кунунии бозорро инъикос менамояд ва ба корхона кӯмак менамояд, муайян намояд, ки оё тасҳеҳот ба усули арзёбӣ ворид карда шавад (масалан, дорой ё уҳдадорӣ метавонанд хусусиятҳои дошта бошанд, ки бо усули арзёбӣ ба инъикос гирифта нашаванд). Пас аз эътирофи аввалия, ҳангоми арзёбӣ намудани арзиши одилона бо истифода аз усули арзёбӣ ё усулҳое, ки манбаи маълумоти мушоҳиданашавандаро истифода мебаранд, корхона бояд боварӣ ҳосил кунад, ки ин усулҳои арзёбӣ маълумоти мушоҳидашавандаи бозорро (масалан, нархи дорой ё уҳдадорӣ ҳаммонанд) дар санаи арзёбӣ инъикос менамоянд.
- 65 Усулҳои арзёбӣ, ки барои арзёбӣ намудани арзиши одилона истифода мешаванд, бояд ба таври пайваста истифода шаванд. Бо вучуди ин, ворид кардани тағйирот ба усули арзёбӣ ё татбиқи он (масалан, тағйир додани вазни маҳсули он ҳангоми истифодаи бисёр усулҳои арзёбӣ ё тағйир додани тасҳеҳе, ки нисбат ба усули арзёбӣ татбиқ карда мешавад) мувофиқ мебошад, агар чунин тағйирот боиси арзёбие гардад, ки дар робита бо арзиши одилона дар шароити мавҷуда дар сатҳи баробар ё намоёнтар бошад. Чунин зарурат метавонад ба миён ояд, агар масалан, яке аз рӯйдодҳои зерин рух диҳад:
- (а) бозорҳои нав инкишоф меёбанд;
 - (б) маълумоти нав дастрас мегардад;
 - (в) иттилооти қаблан истифодашуда дигар дастрас намебошад;
 - (г) усулҳои арзёбӣ такмил дода мешаванд;
 - (ғ) шароити бозор тағйир меёбад.
- 66 Ислоҳоте, ки дар натиҷаи тағйир додани усули арзёбӣ ё истифодаи он ба вучуд меоянд, бояд ҳамчун тағйироти арзёбии муҳосибӣ дар мавриди баҳисобгирӣ тибқи СББМ 8 инъикос карда шаванд. Бо вучуди ин, барои ислоҳҳое, ки дар натиҷаи тағйир додани усули арзёбӣ ё татбиқи он ба амал меоянд, зарурати ифшои маълумот дар бораи тағйироти арзёбии муҳосибӣ тибқи СББМ 8 ҷой надорад.

Манбаи маълумот барои усулҳои арзёбӣ

Принсипҳои умумӣ

- 67 **Усулҳои арзёбӣ, ки барои арзёбӣ намудани арзиши одилона истифода мешаванд, бояд ба ҳадди баланд аз манбаи маълумоти дахлдори мушоҳидашаванда истифода баранд ва истифодаи манбаи маълумоти мушоҳиданашавандаро ба ҳадди ақал кам кунанд.**
- 68 Намунаҳои бозорҳои, ки дар онҳо манбаи маълумот метавонад барои баъзе дороиҳо ва уҳдадорихо мушоҳидашаванда бошад (масалан, воситаҳои молиявӣ), бозорҳои биржавӣ, бозорҳои даллолӣ, бозорҳои миёнаравӣ ва бозорҳо бо миёнаравии миёнаравиро дар бар мегиранд (ба банди Б34 нигаред).
- 69 Корхона бояд манбаи маълумоти мувофиқ ба он хусусиятҳои дороиҳо ё уҳдадорихоро интихоб кунад, ки иштирокчиёни бозор ҳангоми иҷрои амалиёт дар робита бо дорой ё уҳдадории мазкур ба назар мегиранд (ба бандҳои 11 ва 12 нигаред). Дар баъзе маврид чунин хусусиятҳо боиси зарурати тасҳеҳот, ба монанди мукофот ё тахфиф мегардад (масалан, мукофот барои назорат ё тахфиф барои ҳиссаи иштироки ғайриназоратӣ). Бо вучуди ин, арзёбии арзиши одилона набояд мукофот ё тахфифро дар бар гирад, ки бо воҳиди ҳисоби муқаррарнамудаи стандарт, ки арзёбии арзиши одилонро талаб менамояд ё иҷозат медиҳад, мувофиқат наменамояд (ба бандҳои 13 ва 14 нигаред). Мукофотҳо ё тахфифҳо, ки андозаи захираи дороиҳо ё уҳдадорихои корхонаро ҳамчун хусусияти он инъикос менамоянд (махсусан, омили басташавӣ, ки нархгузори дорой ё уҳдадориро танзим менамояд, зеро ҳаҷми муқаррарии савдои шабонарӯзи бозор барои азхуд кардани он миқдори дороиҳо ва уҳдадорихо, ки дар ихтиёри корхона мебошад, чӣ тавре ки дар банди 80 тавсиф шудааст, кифоя намебошад), вале на хусусияти дорой ё уҳдадорӣ дахлдор (масалан, мукофот барои назорат ҳангоми арзёбӣ намудани арзиши одилонаи ҳиссаи назоратӣ), ки иҷозат дода намешавад дар арзёбии арзиши одилона ба инобат гирифта шавад. Дар ҳама ҳолатҳо, агар нархгузори бозори (яъне, манбаи маълумоти *Сатҳи 1*) барои дороиҳо ё уҳдадорихо ғаёл мавҷуд бошад, корхона бояд ин нархро бидуни тасҳеҳ ҳангоми арзёбӣ намудани арзиши одилона истифода барад, ба истисно ҳолатҳои, ки дар банди 79 тавсиф шудааст.

Манбаи маълумоти бо нархи фурӯшанда ва харидор асосёфта

- 70 Агар дорой ё уҳдадорие, ки бо арзиши одилона арзёбӣ карда шуда, дорой нархи харидор ва нархи фурӯшанда (масалан, манбаи маълумот аз бозори даллолӣ) бошад, нарх дар доираи спред байни нархи харидор ва нархи фурӯшанда, ки дар шароити мавҷуда бештарин нишондиҳандаи арзиши одилона ба ҳисоб меравад, бояд барои арзёбӣ намудани арзиши одилона истифода шавад, новобаста аз он ки мушаххасоти зерини манбаи маълумот тибқи тартиби дараҷавии арзиши одилона дар кадом дараҷа мансуб мешавад (яъне, ба Сатҳи 1, 2 ё 3; ба бандҳои 72–90 нигаред). Истифодаи нархҳои харидор аз рӯйи мавқеи дороиҳо ва нархи фурӯшанда аз рӯйи мавқеи уҳдадорихо иҷозат дода мешавад, аммо ҳатмӣ намебошад.
- 71 СБҲМ-и мазкур истифодаи нархҳои миёнаи бозорӣ ё дигар нархҳоеро, ки одатан аз ҷониби иштирокчиёни бозор барои арзёбӣ намудани арзиши одилона дар доираи спред дар байни нархи фурӯшанда ва нархи харидор истифода мешаванд, ба сифати соддагардонии хусусияти амалӣ истисно наменамояд.

Дараҷаи арзиши одилона

72. Барои ба ҳадди баланд расонидани пайдарпайӣ ва муқоисапазирӣ арзёбии арзиши одилона ва маълумоти дар робита ба онҳо ифшошаванда СБҲМ-и мазкур тартиби дараҷавии арзиши одилонро муқаррар менамояд, ки маҷмуи манбаи маълумоти марбут ба усулҳои арзёбӣ ва барои арзёбии арзиши одилона истифодашавандаро аз рӯйи се зина (ба бандҳои 76–90 нигаред) пешбинӣ менамояд. Дар доираи тартиби дараҷавии арзиши одилона афзалияти баландтарин ба нархгузориҳои (тасҳеҳнашуда) бозорҳои ғаёл дар робита ба дороиҳо ё уҳдадорихои якхела (манбаи маълумоти Сатҳи 1) ва афзалияти пасттарин ба манбаи маълумоти мушоҳиданашаванда (*манбаи маълумоти Сатҳи 3*) дода мешавад.
- 73 Дар баъзе маврид манбаи маълумот, ки барои арзёбӣ намудани арзиши одилонаи дорой ё уҳдадорӣ истифода мешавад, метавонад ба дараҷаҳои гуногуни тартиби дараҷавии арзиши одилона мансуб гардад. Дар чунин ҳолат арзёбии арзиши одилона комилан ба ҳамон дараҷаи тартиби дараҷавии арзиши одилона мансуб мегардад, ки ба он мушаххасоти манбаи дараҷаи пасттарин тааллуқ дошта, барои арзёбӣ дар маҷмӯъ муҳим мебошад. Муайян намудани аҳамияти мушаххасоти муайяни манбаи маълумот барои арзёбӣ дар маҷмӯъ амалӣ намудани қазоватро дар асоси омилҳои хоси

дорой ё уҳдадории мазкур талаб менамояд. Тасхехоте, ки барои ба даст овардани арзёбиҳои бо арзиши одилона асосёфта зарур мебошанд, ба монанди хароҷоти марбут ба фурӯш, ки ҳангоми арзёбии арзиши одилона бо тарҳи хароҷоти марбут ба фурӯш муайян шудааст, набояд ҳангоми муайян намудани дараҷа дар тартиби дараҷавии арзиши одилона, ки арзёбии арзиши одилона ба он марбут мебошад, ба инобат гирифта шавад.

74 Қобили дастрасӣ будани манбаи маълумоти дахлдор ва субъективияти нисбии он метавонад ба интиҳоби усулҳои мувофиқи арзёбӣ таъсир расонад (ба банди 61 нигаред). Бо вучуди ин, дар доираи тартиби дараҷавии арзиши одилона афзалият ба манбаи маълумот дода мешавад, ки дар усулҳои арзёбӣ истифода мешавад, на аз рӯи усулҳои арзёбӣ, ки барои арзёбӣ намудани арзиши одилона истифода мешаванд. Масалан, арзёбии арзиши одилонае, ки бо истифода аз ҳисоббаробарии арзиши қорӣ ба даст оварда шудааст, вобаста аз манбаи маълумот, ки барои арзёбӣ дар маҷмӯъ муҳим мебошад ва дараҷа дар тартиби дараҷавии арзиши одилонае, ки ин манбаи маълумот ба он марбут мебошад, метавонад ба Сатҳи 2 ё Сатҳи 3 мансуб карда шаванд.

75 Агар ягон мушаххасоти манбаи мушоҳидашаванда тасхеотро бо истифода аз мушаххасоти манбаи мушоҳиданашаванда талаб намояд ва ин тасхехот боиси ба таври назаррас баландтар ё пасттар будани арзёбии арзиши одилона гардад, пас арзёбии дар ин натиҷа бадастовардашуда ба Сатҳи 3 тартиби дараҷавии арзиши одилона мансуб мегардад. Масалан, агар иштирокчиҳои бозор ҳангоми муайян намудани нархи ин дороиҳо таъсири маҳдудиятро ба фурӯши дорой ба инобат гирад, корхона бояд нархгузориҳои мувофиқро тасхех намояд, то ин ки таъсири маҳдудияти зеринро дар назар дошта бошад. Агар нархгузориҳои пешниҳодшуда мушаххасоти манбаи *Сатҳи 2-ро* муаррифӣ кунад ва тасхехот мушаххасоти манбаи мушоҳиданашаванда маҳсуб ёбад, ки барои арзёбӣ дар маҷмӯъ муҳим мебошад, он гоҳ арзёбии зерин ба Сатҳи 3 тартиби дараҷавии арзиши одилона мансуб мегардад.

Манбаи маълумоти Сатҳи 1

76 Манбаи маълумоти Сатҳи 1 ин нархгузориҳои (тасхехнашуда) бозорҳои ғайрибарои дороиҳо ё уҳдадорӣҳои яхела мебошад, ки корхона дар санаи арзёбӣ ба онҳо дастрасӣ дорад.

77 Нархгузориҳои бозори ғайридалели хеле бозғимодии арзиши одилонаро таъмин менамояд ва бояд барои арзёбии арзиши одилона бидуни тасхех дар ҳама маврид истифода шавад, ба истисноӣ ҳолатҳое, ки дар банди 79 тавсиф шудааст.

78 Манбаи маълумоти Сатҳи 1 барои бисёр дороиҳои молиявӣ ва уҳдадорӣҳои молиявӣ дастрас хоҳад буд ва баъзе аз онҳо метавонанд дар бозорҳои сершумори ғайрибарои мубодила карда шаванд (масалан, дар биржаҳои гуногун). Аз ин рӯ, дар доираи Сатҳи 1 барои муайян намудани инҳо тамаркуз карда мешавад:

- (а) бозори асосӣ барои дорой ё уҳдадорӣҳои дахлдор ё дар сурати мавҷуд набудани бозори асосӣ, бозори аз ҳама муфидтар барои ин дорой ё уҳдадорӣ;
- (б) оё корхона метавонад тибқи нархи бозор дар санаи арзёбӣ дар робита бо ин дорой ё уҳдадорӣ амалиёт ба тасвиб расонад.

79 Корхона набояд манбаи маълумоти Сатҳи 1-ро тасхех намояд, ба истисноӣ ҳолатҳои зерин:

- (а) ҳангоме, ки корхона дорои миқдори зиёди дороиҳо ё уҳдадорӣҳои ҳаммонанд (вале на яхела) (масалан, қоғазҳои қиматноки қарзӣ) мебошад, ки аз рӯи арзиши одилона арзёбӣ карда мешаванд ва дар ин маврид дар бозори ғайрибарои нархгузорӣ мавҷуд буда, аммо барои ҳар яке аз дороиҳо ё уҳдадорӣҳои ба таври алоҳида дастрас намебошад (яъне бо назардошти миқдори зиёди дороиҳо ё уҳдадорӣҳои ҳаммонанд, ки корхона дар ихтиёр дорад, гирифтани маълумоти нарх барои ҳар як дорои ё уҳдадорӣҳои алоҳида дар санаи арзёбӣ душвор хоҳад буд). Дар чунин ҳолат, ба сифати соддагардонии хусусияти амалӣ, корхона метавонад арзиши одилонаро бо истифода аз усули алтернативии нархгузорӣ арзёбӣ намояд, ки танҳо ба нархҳои пешниҳодшуда асос намеёбад (масалан, усули нархгузориҳои матритсавӣ). Бо вучуди ин, истифодаи усули алтернативии нархгузорӣ боиси он мегардад, ки арзёбии арзиши одилона бадастовардашуда тибқи тартиби дараҷавии арзиши одилона ба дараҷаи хеле поёнтар интиқол дода мешавад;
- (б) ҳангоме, ки нархгузорӣ дар бозори ғайрибарои арзиши одилонаро дар санаи арзёбӣ инъикос наменамояд. Ин ҳолат метавонад дар чунин маврид қой дошта бошад, ки масалан, рӯйдодҳои муҳим (ба монанди амалиёт дар бозор “байни принсипалҳо”, амалиёти хизматрасонии миёнаравӣ дар бозор ё эълонҳо) пас аз баста шудани бозор, вале пеш аз санаи арзёбӣ рух медиҳанд. Корхона бояд сиёсати баҳисобгириро барои муайян намудани рӯйдодҳое, ки метавонанд ба арзёбии арзиши одилона таъсир расонанд, муқаррар ва ба таври пайваста татбиқ намояд. Аммо, агар ба нархгузорӣ барои инъикоси иттилооти нав

тағйирот ворид карда шавад, чунин тағйирот боиси он мегардад, ки арзёбии арзиши одилонаи бадастовардашуда тибқи тартиби дараҷавии арзиши одилона ба дараҷаи хеле поёнтар интиқол дода мешавад;

- (в) хангоме, ки арзиши одилонаи уҳдадорӣ ё воситаи ҳиссавии хусусии корхона бо истифода аз нархгузори объекти яхела, ки ба сифати дорой дар бозори ғайрифурухта мешавад, мавриди арзёбӣ қарор мегирад, дар ин маврид нархи зикршуда бояд бо назардошти омилҳои хос барои ин объект ё дорой тасҳеҳ карда шавад (ба банди 39 нигаред). Агар нархгузори дорой ягон тасҳеҳро талаб накунад, пас натиҷаи бадастовардашуда арзёбии арзиши одилонаро ифода менамояд, ки тибқи тартиби дараҷавӣ ба Сатҳи 1 мансуб мегардад. Бо вучуди ин, ҳама гуна тасҳеҳоти нархгузори дорой боиси он мегардад, ки арзёбии арзиши одилонаи бадастовардашуда тибқи тартиби дараҷавии арзиши одилона ба дараҷаи хеле поёнтар интиқол дода мешавад.

- 80 Агар корхона дар робита бо дорой ё уҳдадории алоҳида дорой ягон мавқеъ бошад (аз ҷумла, мавқеи иборат аз миқдори зиёди доройҳо ё уҳдадориҳои яхела, ба монанди бастаи воситаҳои молиявӣ) ва нисбат ба дорой ё уҳдадории мазкур дар бозори ғайриамалиёт анҷом дода шавад, пас арзиши одилонаи он дорой ё уҳдадорие, ки тибқи тартиби дараҷавӣ ба Сатҳи 1 мансуб шудааст, бояд бо роҳи зарб задани нархгузори ягон чунин дорой ё уҳдадорӣ ба миқдори дар ихтиёрдоштаи корхона арзёбӣ карда шавад. Чунин равиш ҳатто дар ин маврид истифода мешавад, агар ҳаҷми муқаррарии савдои харрӯза дар бозори додашуда барои азхудкунии миқдори мавҷудаи чунин доройҳо ё уҳдадориҳо кифоя набошад ва ҷойгиркунии фармоишҳо барои фуруши мавқеи дахлдор дар доираи ягон амалиёт метавонад ба нархгузорӣ таъсир расонад.

Манбаи маълумоти Сатҳи 2

- 81 Манбаи маълумоти Сатҳи 2 - он манбаи маълумоте, ки ба таври мустақим ё ғайримустақим дар робита бо дорой ё уҳдадорӣ мушоҳидашаванда мебошад, ба истиснои нархгузори, ки ба Сатҳи 1 мансуб шудааст.
- 82 Агар дорой ё уҳдадорӣ дорой муҳлати муайян (тибқи шартнома пешбинишуда) бошанд, пас зарур аст манбаи маълумоти Сатҳи 2 дар тӯли тамоми муҳлати ғайриамалиёти дорой ё уҳдадорӣ мушоҳидашаванда бошад. Манбаи маълумоти Сатҳи 2 инҳоро дар бар мегирад:
- (а) нархгузорӣ дар бозорҳои ғайриамалиёт дар робита бо доройҳо ё уҳдадориҳои ҳаммонанд;
 - (б) нархгузорӣ дар робита бо доройҳо ё уҳдадориҳои яхела ё ҳаммонанд дар бозорҳое, ки ғайриамалиёт намебошанд;
 - (в) манбаи маълумоти аз нархгузорӣ фарқкунанда, ки дар робита бо доройҳо ё уҳдадориҳои мушоҳидашаванда мебошад, масалан:
 - (i) меъёрҳои фоизнок ва даромаднокии қарзҳо, ки дар фосилаҳои стандартии нархгузоришаванда мушоҳида мешаванд;
 - (ii) ноустувории эҳтимолий;
 - (iii) спредҳои қарзӣ;
 - (г) *манбаи маълумоти тавассути бозор тасдиқшуда.*
- 83 Тасҳеҳоти манбаи маълумоти Сатҳи 2 вобаста аз омилҳое, ки барои дорой ё уҳдадории дахлдор хос мебошанд, тағйир меёбанд. Чунин омилҳо инҳоро дар бар мегиранд:
- (а) ҳолат ё мавқеи ҷойгиршавии доройи мазкур;
 - (б) дараҷае, ки тибқи он манбаи маълумот ба объектҳое тааллуқ дорад, ки бо дорой ё уҳдадории зикршуда муқоисапазир мебошанд (аз ҷумла, омилҳои дар банди 39 тавсифшуда);
 - (в) ҳаҷм ё сатҳи ғайриамалиёт дар бозорҳое, ки дар онҳо манбаи маълумот мушоҳидашаванда мебошад.
- 84 Тасҳеҳоти манбаи маълумоти Сатҳи 2, ки барои арзёбӣ дар маҷмӯъ муҳим мебошад, метавонад боиси он гардад, ки арзёбии ҳосилшудаи арзиши одилона тибқи тартиби дараҷавии арзиши одилона ба Сатҳи 3 мансуб карда шавад, агар барои ин тасҳеҳот манбаи маълумоти назарраси мушоҳидашавандаро истифода карда шавад.
- 85 Дар банди Б35 истифодаи манбаи маълумоти Сатҳи 2 дар робита бо доройҳо ва уҳдадориҳои мушаххас тавсиф мешавад.

Манбаи маълумоти Сатҳи 3

- 86 Манбаи маълумоти Сатҳи 3 - манбаи маълумоти мушоҳиданашавандаро дар робита бо дороиҳо ё уҳдадориро ифода менамояд.
- 87 Манбаи маълумоти мушоҳиданашаванда бояд барои арзёбии арзиши одилона то он андозае истифода шавад, ки манбаи маълумоти дахлдори мушоҳиданашаванда дастрас намебошад ва ин имкон медиҳад ин ҳолат ба ҳисоб гирифта шавад, ҳангоме ки дар санаи арзёбӣ фаъолияти бозор дар робита ба дорой ё уҳдадорӣ кам бошад, агар умуман вучуд дошта бошад. Бо вучуди ин, мақсади арзёбии арзиши одилона бетағйир боқӣ мемонад, яъне муайян намудани нархи хориҷ шудан дар санаи арзёбӣ аз нуқтаи назари иштирокчии бозор, ки дорои зеринро дорад ё аз рӯи уҳдадории мазкур қарздор мебошад. Аз ин рӯ, манбаи маълумоти мушоҳиданашаванда бояд фарзияҳоро инъикос намояд, ки иштирокчиёни бозор ҳангоми муайян намудани нархи дорой ё уҳдадорӣ, аз ҷумла фарзия дар бораи хавф истифода менамоянд.
- 88 Фарзия дар бораи хавф хавфиро дар бар мегирад, ки ба усули мушаххаси арзёбӣ мансуб буда, барои арзёбии арзиши одилона истифода мешавад (масалан, усули нархгузорӣ) ва хавфе, ки ба манбаи маълумот барои усули дахлдори арзёбӣ хос мебошад. Арзёбие, ки тасҳеҳи хавфро дар бар намегирад, арзёбии арзиши одилона намебошад, агар иштирокчиёни бозор чунин тасҳеҳро ҳангоми нархгузории дорой ё уҳдадорӣ дохил кунанд. Масалан, зарурат ба вучуд ояд, ки тасҳеҳот ба хавф ворид карда шавад, агар арзёбӣ бо сатҳи назарраси номуайяни марбут бошад (масалан, дар чунин ҳолат, агар қоҳиши назаррас дар ҳаҷм ё сатҳи фаъолнокӣ дар муқоиса бо сатҳи муқаррарии фаъолнокӣ дар бозор дар робита бо дорой ё уҳдадории мазкур ё дороиҳо ё уҳдадориҳои ҳаммонанд ба вучуд ояд ва қорхона муайян кунад, ки нархи амалиёт ё нархгузорӣ арзиши одилонаро, тавре ки дар бандҳои Б37-Б47 тавсиф шудааст, инъикос наменамояд).
- 89 Қорхона бояд бо истифода аз тамоми маълумоти шароити мавҷудбуда, ки метавонад маълумоти хусусии қорхонаро дар бар гирад, манбаи маълумоти мушоҳиданашавандаро ташаккул диҳад. Ҳангоми ташаккулёбии манбаи маълумоти мушоҳиданашаванда қорхона метавонад маълумоти хусусии худро ҳамчун асос истифода барад, аммо ин маълумот бояд тасҳеҳ карда шавад, агар маълумоти асоснокӣ дастрас нишон диҳад, ки дигар иштирокчиёни бозор маълумоти гуногунро истифода мебаранд ё дар робита бо қорхона ягон махсусияте қой дорад, ки барои иштирокчиёни бозори дигар дастрас намебошад (масалан, маъфиятҳои синергетикии барои қорхона хос). Барои ба даст овардани маълумот дар бораи фарзияҳои иштирокчиёни бозор барои қорхона зарурат вучуд надорад, ки қўшиши зиёдро ба ҳарч диҳад. Аммо, қорхона бояд тамоми маълумотро дар бораи фарзияҳои иштирокчиёни бозор, ки ба таври асоснок дастрас мебошанд, ба инобат гирад. Манбаи маълумоти мушоҳиданашаванда, ки бо тартиби дар боло тавсифшуда ташаккул ёфтааст, фарзияҳои аз қониби иштирокчиёни бозор қабулшуда ҳисобида мешавад ва ба мақсади арзёбии арзиши одилона ҷавобгўй мебошад.
- 90 Дар банди Б36 истифодаи манбаи маълумоти Сатҳи 3 дар робита бо дороиҳо ва уҳдадориҳои мушаххас тавсиф мешавад.

Ифшои маълумот

- 91 Қорхона бояд маълумотеро ифшо намояд, ки ба истифодабарандагони ҳисоботи молиявии он ҷиҳати арзёбии ин ҳарду ҷанбаи зерин кўмак мерасонад:
- (а) дар робита ба дороиҳо ва уҳдадорӣ, ки ба мақсади инъикос дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ пас аз эътирофи аввалия аз рӯи арзиши одилона дар асоси такрорӣ ё ғайритакрорӣ арзёбӣ карда мешаванд - усулҳои арзёбӣ ва манбаи маълумот, ки барои қабули чунин арзёбӣҳо истифода мешаванд.
 - (б) дар робита ба арзёбии такрории арзиши одилона бо истифода аз манбаи назарраси маълумоти мушоҳиданашаванда (Сатҳи 3) - таъсири ин арзёбӣ ба фоида ё зарар ё дигар маҷмуи даромади давра.
- 92 Барои ноил шудан ба мақсадҳои дар банди 91 пешбинишуда, қорхона бояд ҳама масъалаҳои зеринро баррасӣ кунад:
- (а) сатҳи ҷузъиқунонӣ, ки барои иҷрои талаботи марбут ба ифшои маълумот зарур мебошад, кадом аст;
 - (б) ба ҳар яке аз талаботи гуногун ҷӣ гуна аҳамият бояд дода шавад;
 - (в) сатҳи зарурии муттаҳидсозӣ ё ҷузъиқунонии иттилоот кадом мебошад;

- (г) оё ба истифодабарандагони ҳисоботи молиявӣ чихати арзёбии иттилооти микдории ифшошуда маълумоти иловагӣ зарур мебошад.

Агар маълумоте, ки тибқи стандарти мазкур ва дигар СБҲМ-ҳо ифшо шудааст, барои ноил шудан ба мақсадҳои дар банди 91 муқарраршуда нокифоя бошад, корхона бояд маълумоти иловагиро барои ноил шудан ба ин мақсадҳо ифшо намояд.

93

Барои дастбӣ ба мақсадҳои дар банди 91 пешбинишуда) корхона бояд ба ҳадди ақал маълумоти зеринро вобаста ба ҳар як гурӯҳи дороиҳо ва уҳдадорӣ (ба банди 94 нигаред, ки дар он маълумот вобаста ба муайян намудани гурӯҳҳои дахлдори дороиҳо ва уҳдадорӣ оварда шудааст), ки бо арзиши одилона арзбӣ карда мешаванд (аз ҷумла, арзбӣ, ки бо арзиши одилона асос ёфта, ба доираи татбиқи СБҲМ-и мазкур ворид мешавад), бо мақсади инъикос намудан дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ пас аз эътирофи аввалия ифшо намояд:

- (а) дар робита бо арзбӣҳои тақроршаванда ва тақрорнашавандаи арзиши одилона - арзбӣи арзиши одилона дар интиҳои давраи ҳисоботӣ, барои арзбӣи тақрорнашавандаи арзиши одилона бошад – сабабҳо барои анҷом додани ҷунин арзбӣ. Арзбӣи тақроршавандаи арзиши одилонаи дороиҳо ё уҳдадорӣ арзбӣеро ифода менамояд, ки аз ҷониби дигар СБҲМ дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ дар охири ҳар як давраи ҳисоботӣ талаб карда мешавад ё иҷозат дода шудааст. Арзбӣи арзиши тақрорнашавандаи одилонаи дороиҳо ва уҳдадорӣ арзбӣҳое мебошанд, ки аз ҷониби дигар СБҲМ дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ дар ҳолатҳои муайян талаб карда мешаванд ё иҷозат дода мешаванд (масалан, ҳангоме, ки корхона дорои барои фурӯш нигоҳдошташударо бо арзиши одилона бо тарҳи хароҷот барои фурӯш тибқи СБҲМ 5 «Дороиҳои ғайригардишии барои фурӯш таъйиншуда ва фаъолияти қатъшуда» арзбӣ менамояд, зеро арзиши одилонаи дороиҳо бо тарҳи хароҷоти фурӯш аз арзиши тавозунии он камтар мебошад);
- (б) дар робита бо арзбӣҳои тақроршаванда ва тақрорнашавандаи арзиши одилона – дараҷаи тартиби дараҷавии арзиши одилона, ки ин арзбӣҳои арзиши одилона ба таври пурра ба он мансуб мебошанд (Сатҳи 1, 2 ё 3);
- (в) дар робита дороиҳо ва уҳдадорӣҳое, ки дар охири давраи ҳисоботӣ нигоҳ дошта шуда, аз рӯйи арзиши одилона арзбӣ карда мешаванд - маблағи ҳама гуна интиқолҳо байни Сатҳи 1 ва Сатҳи 2 дар тартиби дараҷавии арзиши одилона, сабабҳои ҷунин интиқолҳо ва сиёсати корхона дар робита ба муайянсозии лаҳзаи вақт, ки дар муддати он интиқоли объект байни дараҷаҳо сурат мегирад (ба банди 95 нигаред). Интиқолҳо ба ҳар як дараҷа бояд аз интиқолҳо аз ҳар як дараҷа ба таври алоҳида ифшо ва тавсиф карда шаванд;
- (г) дар робита бо арзбӣҳои тақроршаванда ва тақрорнашавандаи арзиши одилона, ки тибқи тартиби дараҷавии арзиши одилона ба Сатҳи 2 ва Сатҳи 3 мансуб шудаанд - тавсифи усул(ҳо)-и арзбӣ ва манбаи маълумот, ки дар арзбӣи арзиши одилона истифода мешаванд. Агар дар усули арзбӣ тағйирот ҷой дошта бошад (масалан, гузариш аз муносибати бозорӣ ба муносибати даромаднок ё истифодаи усули иловагии арзбӣ), корхона бояд маълумот дар бораи тағйирот ва сабаб(ҳо)-ро ифшо намояд. Дар робита ба арзбӣҳои арзиши одилона, ки тибқи тартиби дараҷавии арзиши одилона ба Сатҳи 3 мансуб шудаанд, корхона бояд маълумоти микдориро дар бораи манбаи маълумоти назарраси мушоҳиданашаванда, ки дар арзбӣи дахлдори арзиши одилона истифода мешавад, дохил намояд. Корхона уҳдадор намебошад, ки иттилооти микдориро таҳия кунад, то ин ки барои ифшо кардани маълумот талаботи муайянро иҷро намояд, агар манбаи маълумоти микдорӣ мушоҳиданашаванда аз ҷониби корхона ҳангоми арзбӣи арзиши одилона ташаккул нашуда бошад (масалан, ҳангоме, ки корхона нархҳои амалиётҳои қаблӣ ё маълумоти тарафҳои сеюмро дар бораи нарх бидуни тасҳеҳи он истифода мебарад). Бо вучуди ин, ҳангоми ифшои маълумоти мазкур корхона наметавонад манбаи маълумоти микдорӣ мушоҳиданашавандаро, ки барои арзбӣи арзиши одилона муҳим ва ба таври асоснок дастрас мебошад, сарфи назар кунад;
- (ғ) дар робита ба арзбӣҳои тақроршавандаи арзиши одилона, ки тибқи тартиби дараҷавии арзиши одилона ба Сатҳи 3 мансуб карда шудаанд - муқоисаи бақияҳо дар ибтидо ва интиҳои давра, бо ифшои алоҳидаи тағйирот дар давоми давра, ки бо инҳо алоқаманд мебошанд:
- (i) бузургии умумии ғоида ё зарар дар давоми давра, ки дар таркиби ғоида ё зарар эътироф шудаанд ва модда(ҳо)-и ҳисобот дар таркиби ғоида ё зараре, ки дар он(ҳо) ин ғоида ё зарар эътироф карда шудаанд, нишон дода шавад;
- (ii) бузургии умумии ғоида ё зарар дар давоми давра, ки дар таркиби дигар даромади маҷмӯӣ эътироф шудаанд ва модда(ҳо)-и ҳисобот дар таркиби дигар

мачмуи даромаде, ки дар он(ҳо) ин фоида ё зарар эътироф карда шудаанд, нишон дода шавад;

- (iii) харид, фурӯш, барориш ва пардохт (ҳар яке аз ин намуди тағйирот ба таври алоҳида ошкор карда мешавад);
- (iv) тавассути маблағи ҳама гуна интиқолҳо тибқи тартиби дараҷавии арзиши одилона ба Сатҳи 3 ва аз Сатҳи 3 ва дар ин маврид бояд сабабҳои чунин интиқолҳо ва сиёсати корхона вобаста ба муайян намудани лаҳзаи вақт, ки дар давоми он интиқоли объект байни дараҷаҳо ба амал меояд, ифшо карда шавад (ба банди 95 нигаред). Интиқолҳо ба Сатҳи 3 бояд аз интиқолҳо аз Сатҳи 3 ба таври алоҳида ошкор ва тавсиф карда шаванд;
- (д) дар робита ба арзёбиҳои тақроршавандаи арзиши одилона, ки тибқи тартиби дараҷавии арзиши одилона ба Сатҳи 3 мансуб карда шудаанд - он қисмати умумии фоида ё зарар дар давоми давра, ки дар зербанди (г)(i) тавсиф шуда, ба таркиби фоида ё зарар дохил карда шудааст ва бо тағйироти бузургҳои фоида ё зарари амалинашудаи марбут ба дороиҳо ё уҳдадорҳои дар охири давраи ҳисоботӣ мавҷудбуда қайду шарт шудааст, инчунин модда(ҳо)-и ҳисобот дар таркиби фоида ё зараре, ки дар он(ҳо) ин фоида ё зарари амалинашуда эътироф карда мешава(н)д;
- (е) дар робита бо арзёбиҳои тақроршаванда ва тақрорнашавандаи арзиши одилона, ки тибқи тартиби дараҷавии арзиши одилона Сатҳи 3 мансуб шудаанд - тавсифи равандҳои арзёбӣ, ки тавассути корхона истифода мешавад (аз ҷумла, масалан, чӣ гуна корхона вобаста ба сиёсат ва расмиёти арзёбӣ қарор қабул менамояд ва тағйиротро дар арзёбиҳои арзиши одилона, ки аз давра ба давра ба амал меоянд, баррасӣ менамояд);
- (ё) дар робита бо арзёбиҳои тақроршавандаи арзиши одилона, ки тибқи тартиби дараҷавии арзиши одилона Сатҳи 3 мансуб шудаанд:
 - (i) дар робита бо тамоми чунин арзёбиҳо - тавсифи шифоҳии ҳассосияти арзёбии зерини арзиши одилона нисбат ба тағйирот дар манбаи маълумоти мушоҳиданашаванда, агар тағйироти яке аз мушаххасоти микдорӣ дар ин манбаи маълумот боиси ба таври назаррас баланд ё паст шудани арзёбии арзиши одилона гардад. Агар байни ин гуна манбаи маълумот ва дигар манбаи маълумоти мушоҳиданашавандае, ки дар арзёбии арзиши одилона истифода мешаванд, алоқамандӣ мавҷуд бошад, пас корхона инчунин бояд тавсифи чунин алоқамандӣ ва ин омилро, ки чӣ гуна онҳо метавонанд таъсири тағйиротро дар манбаи маълумоти мушоҳиданашаванда чӣ қадар арзёбии арзиши одилона пурқувват ё сабук кунанд, дар бар гирад. Барои он, ки ин талабот вобаста ба ифшои маълумот иҷро шавад, тавсифи муфассали ҳассосият нисбат ба тағйирот дар манбаи маълумоти мушоҳиданашаванда бояд ба ҳадди аққал манбаи маълумоти мушоҳиданашавандаро дар бар гирад, ки ҳангоми иҷрои талаботи зербанди (г) ифшо мегардад;
 - (ii) дар робита бо дороиҳои молиявӣ ва уҳдадорҳои молиявӣ, агар тағйироти як ё якчанд манбаи маълумоти мушоҳиданашаванда ба хотири инъикоси фарзияҳои асосноки альтернативии имконидаи арзиши одилонаро ба таври назаррас тағйир диҳад, корхона бояд ин далелро нишон диҳад ва таъсири чунин тағйиротро ифшо намояд. Корхона бояд ифшо намояд, ки чӣ гуна таъсири тағйирот ба инобат гирифта шуда, натиҷаи татбиқи фарзияи альтернативии қобили амалро инъикос менамояд. Бо ин мақсад дараҷаи аҳамият нисбат ба бузургии фоида ё зарар ё бузургии умумии дороиҳо ё бузургии умумии уҳдадорҳои ё агар тағйироти арзиши одилона дар таркиби дигар даромади мачмӯӣ, бузургии умумии сармояи хусусӣ эътироф карда шавад, арзёбӣ карда мешавад;
- (ж) дар робита бо арзёбиҳои тақроршаванда ва тақрорнашавандаи арзиши одилона, агар истифодаи ҷории дороиҳои ғайримолиявӣ аз истифодаи беҳтарин ва босамартарини он фарқ кунад, корхона бояд ин далел ва ин омилро, ки чаро тарзи истифодаи дороиҳои ғайримолиявӣ бо тарзи истифодаи беҳтарин ва босамартарини он мувофиқат наменамояд, ифшо намояд.

94 Корхона бояд гурӯҳҳои мувофиқи дороиҳо ва уҳдадорихоро дар асоси инҳо муайян кунад:

- (а) хусусият, мушаххасот ва хавфи марбут ба дорой ё уҳдадорӣ;
- (б) дараҷа дар тартиби дараҷавии арзиши одилона, ки арзёбии арзиши одилона ба он марбут мебошад.

Эҳтимол вучуд дорад, ки барои арзёбии арзиши одилона, ки ба Сатҳи 3 тартиби дараҷавии арзиши одилона мансуб шудааст, зарурати муайян намудани миқдори бештари гурӯҳҳо ҷой дорад, зеро ин арзёбӣ бо дараҷаи бештари номуайяни ва субъективият вобаста мебошад. Муайян намудани гурӯҳҳои мувофиқи дороиҳо ва уҳдадорӣ, ки нисбат ба онҳо маълумот дар бораи арзёбии арзиши одилона бояд ифшо карда шавад, қазоватро талаб менамояд. Гурӯҳи дороиҳо ва уҳдадорӣ аксар вақт тақсими ҷузъиро нисбат ба моддаҳои ҳисоботӣ, ки дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ муаррифӣ мешаванд, талаб менамояд. Бо вучуди ин, корхона бояд маълумотро пешниҳод кунад, ки барои баргузор кардани муқоиса бо моддаҳои дар ҳисобот дар бораи ҳолати молиявӣ пешниҳодшуда кофӣ бошад. Агар дар СБҲМ-и дигар гурӯҳи дороиҳо ё уҳдадорӣ мушаххас карда шавад, корхона метавонад он гурӯҳи мазкурро ҳангоми ифшои маълумоти талабкардаи ин стандарт истифода барад, агар гурӯҳи мазкур ба талаботи банди зерин мутобиқат намояд.

- 95 Корхона бояд сиёсати худро вобаста ба муайян намудани фосилаи вақт ифшо ва ба таври пайваста риоя кунад, ки дар давоми он интиқоли объект байни дараҷаҳои тартиби дараҷавии арзиши одилона мутобиқи бандҳои 93(в) ва (ғ)(iv) ба амал меояд. Сиёсати марбут ба фосилаи вақт, ки дар давоми он эътирофи интиқол ба амал меояд, бояд барои интиқолҳо дар дараҷаҳои муайян ва бо дараҷаҳои муайян яхела бошад. Намунаи сиёсат вобаста ба муайян намудани фосилаи вақт, ки интиқол дар давоми он ба амал омадааст, инхоро дар бар мегирад:
- (а) санаи бавучудоии рӯйдод ё тағйирёбии ҳолатҳое, ки боиси интиқол мегарданд;
 - (б) оғози давраи ҳисоботӣ;
 - (в) интиҳои давраи ҳисоботӣ.
- 96 Агар корхона тасмим гирад, ки ба сиёсати баҳисобгирии худ муқаррарот вобаста ба истифодаи истисноӣ дар банди 48 пешбинишударо дохил кунад, он бояд ин далелро ифшо намояд.
- 97 Барои ҳар як гурӯҳи дороиҳо ва уҳдадорӣ барои инъикос дар ҳисоботи молиявӣ тибқи арзиши одилона арзёбинашаванда, вале нисбати онҳо арзиши одилонашон ифшо мегардад, корхона бояд маълумотро, ки бандҳои 93(б), (г) ва (ж) талаб менамоянд, ифшо намояд. Аммо корхона уҳдадор намебошад, ки маълумоти миқдориро дар бораи манбаи маълумоти назарраси мушоҳиданашаванда ифшо намояд, ки тибқи банди 93(г) талаб гардида, дар арзёбии арзиши одилона истифода мешавад ва ба Сатҳи 3 тартиби дараҷавии арзиши одилона мансуб мебошад. Барои корхона зарурат вучуд надорад маълумоти дигареро, ки стандарти мазкур дар робита бо чунин дороиҳо ва уҳдадорӣ талаб менамояд, ифшо намояд.
- 98 Дар робита бо уҳдадорие, ки аз рӯи арзиши одилона арзёбӣ карда шуда, ҳамроҳ бо воситаи ҷудонашавандаи баланд бардоштани сифати қарз бароварда шудааст ва аз ҷониби тарафи сеюм пешниҳод гардидааст, эмитент бояд далели мавҷудияти чунин воситаи баланд бардоштани сифати қарз ва ин маълумотро, ки оё инъикоси чунин восита дар арзёбии арзиши одилонаи уҳдадорӣ мазкур ҷой дошт, ифшо намояд.
- 99 Корхона бояд маълумоти миқдориро, ки тавассути стандарти мазкур талаб карда мешавад, дар шакли ҷадвал ифшо намояд, ба истиснои он ҳолатҳо, ҳангоме, ки шакли дигар мувофиқтар бошад.

Замимаи А Муқаррароти истилоҳот

Замимаи мазкур қисми ҷудонопазири стандарти мазкур маҳсуб меёбад.

Бозори фаъл	Бозоре мебошад, ки дар он амалиёт дар робита бо дорой ё уҳдадорӣ муайян бо басомад ва ҳаҷми кофӣ анҷом пазируфта, иттилоот дар бораи нарх ба таври доимӣ таъмин мегардад.
Муносибати серхарочот	Усули арзёбӣ буда, маблағро инъикос менамояд, ки айни замон барои иваз кардани иқтидори истифодабарии дорой талаб карда мешавад (аксар вақт арзиши ҷорӣ ивазкунӣ номида мешавад).
Нархи воридшавӣ	Нархе мебошад, ки дар доираи амалиёти мубодила бо мақсади хариди дорой пардохта шудааст ё барои қабули уҳдадорӣ гирифта шудааст.
Нархи хоричшавӣ	Нархе мебошад, ки эҳтимолан аз хариди дорой гирифта шудааст ё бо мақсади интиқоли уҳдадорӣ пардохта шудааст.
Маҷмуи пулии эҳтимолӣ	Маблағи аз рӯйи дараҷаи эҳтимолият миёнавазнии (яъне миёнаи тақсимот) воситаҳои пулии минбаъда.
Арзиши одилона	Нархе мебошад, ки ҳангоми фурӯши дорой гирифта мешавад ё дар мавриди интиқоли уҳдадорӣ дар раванди амалиёти муқаррарӣ байни иштирокчиёни бозор дар санаи арзёбӣ пардохта мешавад.
Истифодаи беҳтарин ва босамартарин	Чунин истифодаи доройи ғайримолиявӣ аз ҷониби иштирокчиёни бозор, ки арзиши он дорой ё гурӯҳи дорой ва уҳдадорӣ (масалан, тижорат), ки дар таркиби он доройи мазкур истифода мешавад, ба ҳадди баланд мерасонад.
Муносибати даромаднок	Усулҳои арзёбӣ, ки маблағҳои минбаъдаро (ба монанди воситаҳои пулӣ ё даромад ва харочот) ба як бузургии ҷорӣ (яъне тахфифшуда) табдил медиҳанд. Арзиши одилона дар асоси арзише, ки бо интизориҳои ҷорӣ бозор дар робита бо маблағи муайяни минбаъда нишон дода шудааст, арзёбӣ карда мешавад.
Манбаи маълумот	Фарзияҳое, ки иштирокчиёни бозор ҳангоми муайян намудани нархи дорой ё уҳдадорӣ мушаххас истифода хоҳанд кард, аз ҷумла фарзияҳо дар бораи хавф, аз қабили: (а) хавфе, ки ба усули мушаххаси арзёбӣ хос аст (масалан, усули нархгузорӣ), ки барои арзёбӣ намудани арзиши одилона истифода мешавад; (б) хавфе, ки ба манбаи маълумот барои усули арзёбии мазкур хос аст. Манбаи маълумот метавонад мушоҳидашаванда ё мушоҳиданашаванда бошад.
Манбаи маълумоти Сатҳи 1	Нархгузории (тасҳеҳнашуда) бозорҳои фаъл дар робита бо дорой ё уҳдадорӣ яхела, ки корхона дар санаи арзёбӣ нисбат ба онҳо дастрасӣ дорад.
Манбаи маълумоти Сатҳи 2	Манбаи маълумот, ба истиснои нархгузориҳои ҷорӣ, ки ба Сатҳи 1 мансуб буда, ба таври мустақим ё ғайримустақим нисбат ба дорой ё уҳдадорӣ мушаххас мушоҳидашаванда мебошанд.
Манбаи маълумоти Сатҳи 3	Манбаи маълумот мушоҳиданашаванда дар робита ба дорой ё уҳдадорӣ мушаххас.
Муносибати бозор	Усули арзёбӣ, ки дар он нарх ва дигар маълумоти алоқаманд дар асоси натиҷаҳои амалиётҳои бозорӣ марбут ба доройҳо уҳдадорӣ шабех ё муқоисашаванда (яъне ҳаммонанд) ё гурӯҳи дорой ва уҳдадорӣ, ба монанди тижорат истифода мегарданд.
Манбаи маълумоти аз ҷониби бозор тасдиқшуда	Манбаи маълумоте, ки асосан аз манбаи маълумоти мушоҳидашавандаи бозорӣ тавассути муқоисапазирӣ ё дигар воситаҳо гирифта мешавад ё тасдиқ шудааст.

Иштирокчиёни бозор	Харидорон ва фурӯшандагон дар бозори асосӣ (ё аз ҷама муфидтар) дар робита ба дороиҳо ё уҳдадориҳо, ки дорои ҷамаи хусусиятҳои зерин мебошанд: (а) онҳо аз ҳамдигар вобаста намебошанд, яъне онҳо, тавре ки дар СБМ 24 муайян намуда шудааст, тарафҳои алоқаманд намебошанд, аммо нархи амалиёти байни тарафҳои алоқаманд басташуда метавонад ҳамчун манбаи мушахасот дар арзёбии арзиши одилона истифода шавад, агар корхона далеле дошта бошад, ки ин амалиёт дар шароити бозорӣ ба амал бароварда шудааст. (б) онҳо ба таври хуб огоҳ буда, дар бораи дорой ё уҳдадорӣ ва амалиёти мавриди назар, ки бо назардошти тамоми маълумоти мавҷуда, аз ҷумла он маълумоте, ки имкон дорад тавассути баргузор намудани расмиёти санҷиши стандартӣ ва муқаррарии пешазсармоягузорӣ ба даст оварда мешаванд, фаҳмиши кофӣ доранд. (в) онҳо дорои имконияти бастанӣ амалиёт дар робита ба дороиҳо ё уҳдадориҳо мебошанд. (г) онҳо дорои хоҳиши бастанӣ амалиёт дар робита ба дороиҳо ё уҳдадориҳо мебошанд, яъне онҳо барои бастанӣ чунин амалиёт бидуни роҳи маҷбурӣ ва ё ба таври дигар роҳи маҷбуркунӣ ангеza доранд.
Бозори аз ҷама муфидтар	Бозоре, ки дар он маблағи ҳадди баланд аз фурӯши дорой гирифта мешавад ё ҳадди ақали маблағ бо он сабаб пардохта мешавад, ки бо назардошти хароҷот аз амалиёт ва хароҷоти нақлиётӣ интиқоли уҳдадорӣ анҷом мепазирад.
Хавфи иҷро нагардидани уҳдадориҳо	Хавфи он, ки корхона ягон уҳдадориро иҷро наменамояд. Хавфи иҷро нагардидани уҳдадориҳо хавфи қарзии хусусии корхонаро дар бар мегирад, вале танҳо бо он маҳдуд намешавад.
Манбаи маълумоти мушоҳидашаванда	Манбаи маълумоте, ки аз маълумоти бозор гирифта шудааст, ба монанди иттилооти дастраси омма дар бораи рӯйдодҳо ё амалиётҳои воқеӣ ва фарзияҳои инъикос менамоянд, ки иштирокчиёни бозор ҳангоми муайян намудани нархи дороиҳо ё уҳдадориҳои дахлдор истифода хоҳанд кард.
Амалиёти муқаррарӣ	Амалиёте, ки дар бозор мавҷудияти объектро дар муддати чанд муддат пеш аз санаи арзёбӣ дар назар дошта, барои анҷом додани амалиёти маркетингӣ кифоя аст, ки дар ин бозор барои амалиёт дар робита ба чунин дороиҳо ё уҳдадориҳо муқаррар мебошанд ва қабул шудаанд; ин амалиёт маҷбурӣ намебошанд (масалан, барҳамдиҳии маҷбурӣ ё фурӯши маҷбурӣ).
Бозори асосӣ	Бозоре, ки дорои ҳаҷми баландтарини савдо ва сатҳи фаъолият барои дороиҳо ё уҳдадориҳои асосӣ мебошад.
Мукофот барои хавф	Чубронпулие, ки аз ҷониби иштирокчиёни бозор нисбат ба хавф нигаронида нашуда, барои номуайянии марбут ба воқиҳои пулии дорой ё уҳдадорӣ талаб карда мешавад. Ин ҳамчунин бо номи «тасҳеҳи хавф» маълум мебошад.
Хароҷоти амалиётӣ	Хароҷоти анҷом додани фурӯши дорой ё интиқоли уҳдадорӣ дар бозори асосӣ (ё аз ҷама муфидтар) дар робита ба ин дорой ё уҳдадорие, ки мустақиман ба хориҷшавии ин дорой ё интиқоли ин уҳдадорӣ алоқаманданд буда, ҷама меъёрҳои зеринро қонеъ менамояд: (а) он натиҷаи бевоситаи амалиёт буда, барои анҷоми ин амалиёт зарур мебошад. (б) онҳо аз ҷониби корхона хароҷот намегардиданд, агар қарор дар бораи фурӯши дорой ё интиқоли уҳдадорӣ қабул мегардид (ҳаммонанд ба муқаррароти хароҷот барои фурӯш, ки дар СБМ 5 оварда шудааст).
Хароҷоти нақлиётӣ	Хароҷоте, ки барои интиқоли дорой аз мавқеи ҷойгиршавии ҷорӣ он ба бозори асосӣ (ё аз ҷама муфидтар) сарф мешавад.
Воҳиди баҳисобгирӣ	Сатҳе, ки дар он муттаҳидсозӣ ё ҷудошудаи дороиҳо ё уҳдадориҳо бо мақсади эътироф тибки СБМ-и мувофиқ мувофиқ анҷом дода мешаванд.
Манбаи маълумоти мушоҳидашаванда	Манбаи маълумоте, ки барои онҳо иттилооти бозор дастрас намебошад ва бо истифода аз тамоми маълумоти мавҷуда дар бораи фарзияҳо, ки иштирокчиёни

бозор ҳангоми муайян намудани нархи доронҳо ё уҳдадорихои зикршуда истифода хоҳанд кард, гирифта мешавад.

Замимаи Б Дастур барои татбиқ

Замимаи мазкур қисми ҷудонопазири стандарти мазкур маҳсуб меёбад. Замима тартиби татбиқи бандҳои аз 1 то 99-ро тавсиф менамояд ва аз рӯи эътибори худ бо дигар қисмҳои ин стандарт баробар мебошад.

- Б1 Қазоватҳое, ки дар ҳолатҳои гуногун татбиқ гардида, ба арзёбӣ тааллуқ доранд, метавонанд мухталиф бошанд. Замимаи мазкур қазоватҳои имконпазирро тавсиф менамояд, ки аз ҷониби корхона ҳангоми арзёбии арзиши одилона дар ҳолатҳои мухталифи марбут ба арзёбӣ истифода бурда мешаванд.

Муносибат нисбат ба арзёбии арзиши одилона

- Б2 Мақсад аз арзёбии арзиши одилона дар он ифода мегардад, нархе муайян карда шавад, ки аз рӯи он амалиёти муқаррарӣ вобаста ба фуруши дорой ё интиқоли уҳдадорӣ байни иштирокчиёни бозор дар санаи арзёбӣ дар шароити кунунии бозор анҷом пазирад. Арзёбии арзиши одилона талаб менамояд, ки корхона ҳамаи ин ҷанбаҳоро муайян кунад:
- (а) дороии мушаххас ё уҳдадорие, ки бояд арзёбӣ карда шавад (мувофиқи воҳиди баҳисобгирӣ);
 - (б) нисбат ба дороии ғайримолиявӣ - пешбинии асосие, ки бо арзёбӣ мувофиқ мебошад (мувофиқ ба истифодаи бехтарин ва босамартарии дороии мазкур);
 - (в) бозори асосӣ (ё аз ҳама муфидтар) дар робита бо дороиҳо ё уҳдадориҳои зикршуда;
 - (г) усул(ҳо)-и арзёбии мувофиқ барои муқаррар намудани арзиши одилона бо назардошти мавҷудияти иттилоот барои ба даст овардани манбаи маълумоте, ки фарзияҳоеро ифода менамоянд ва ҳангоми муайян намудани нархи дороиҳо ё уҳдадориҳо, инчунин тартиби дараҷавии арзиши одилона, ки ин манбаи маълумот ба он мансуб мебошад, аз ҷониби иштирокчиёни бозор истифода мешавад.

Пешбинии асосии арзёбии дороиҳои ғайримолиявӣ (бандҳои 31 - 33)

- Б3 Ҳангоми арзёбӣ намудани арзиши одилонаи дороии ғайримолиявӣ, ки ҳамроҳ бо дороиҳои дигар ҳамчун як гурӯҳ (чӣ тавре, ки онҳо бо мақсади истифода сохта шудаанд ё ба таври дигар ташаккул ёфтаанд) ё ҳамроҳ бо дороиҳо ва уҳдадориҳои дигар (масалан, тичорат) истифода мешавад, таъсири пешбинии асосии арзёбӣ аз ҳолатҳои мушаххас вобаста мебошад. Масалан:
- (а) арзиши одилонаи дорой, новобаста аз он ки он ҳамчун дороии мустақил ё ҳамроҳ бо дороиҳои дигар ё бо дигар дороиҳо ва уҳдадориҳо нигоҳ дошта мешавад, метавонад яхела бошад. Ин ҳолат метавонад дар он маврид ҷой дошта бошад, агар дороии мазкур тичоратеро ифода кунад, ки дар асоси он иштирокчиёни бозор фаъолияти худро идома медиҳанд. Дар ҷунин маврид амалиёт арзёбии тичоратро дар маҷмӯъ дар бар мегирад. Истифодаи дорой ҳамчун гурӯҳ дар доираи тичорати давомдор манфиати синергетикиро ба вучуд меорад, ки барои иштирокчиёни бозор дастрас хоҳад буд (яъне, манфиатҳои синергетикӣ барои иштирокчиёни бозор ба даст меоянд ва аз ин рӯ, бояд ба арзиши одилонаи дороии мазкур таъсир расонанд, ҳоҳ он мустақил бошад ё ҳамроҳ бо дигар дороиҳо ё бо дигар дороиҳо ва уҳдадориҳо).
 - (б) пешбинӣ дар бораи истифодаи дорой ҳамроҳ бо дигар дороиҳо ё бо дигар дороиҳо ва уҳдадориҳо метавонад ба арзёбии арзиши одилона тавассути тасҳеҳи арзиши ин дороии ҳамчун дороии мустақил истифодашаванда дохил карда шавад. Ин ҳолат метавонад дар ин маврид ҷой дошта бошад, агар дорой ягон дастгоҳро ифода карда, арзиши одилонаи он бо истифода аз нархи мушоҳидашавандаи мошини ҳаммонанд (на ба тавре, ки он бо мақсади истифода сохта шудааст ё ба таври дигар ташаккул ёфтааст) арзёбӣ карда шавад, ки барои хароҷоти нақлиётӣ ва хароҷоти насбкунӣ тасҳеҳ карда шавад, то ин, ки арзиши одилона ҳолати кунунӣ ва мавқеи ҷойгиршавии ин дастгоҳро инъикос намояд (чӣ тавре, ки он бо мақсади истифода сохта шудааст ё ба таври дигар ташаккул ёфтааст).
 - (в) пешбинӣ дар бораи истифодаи дорой ҳамроҳ бо дигар дороиҳо ё бо дигар дороиҳо ва уҳдадориҳо метавонад ба арзёбии арзиши одилона тавассути фарзияҳое, ки иштирокчиёни бозор барои арзёбии арзиши одилонаи дороии мазкур истифода мебаранд, дохил карда

шавад. Масалан, агар дорой захирахоро дар истехсолоти анҷомнаёфта ифода кунад, ки дорой хусусияти нодир мебошад ва иштирокчиёни бозор афзал донанд, ки захирахоро дар истехсолоти анҷомнаёфта ба маҳсулоти тайёр табдил диҳанд, пас арзиши одилонаи ин захираҳо пешбинӣ менамояд, ки иштирокчиёни бозор ҳама гуна таҷҳизоти махсусро, ки барои табдил додани захираҳо ба маҳсулоти тайёр зарур мебошад, аллакай харидаанд ё ба даст хоҳанд овард.

- (г) пешбини он, ки дорой ҳамроҳ бо дигар дороиҳо ё дигар дороиҳо ва уҳдадориҳо истифода мешавад, метавонад тавассути интиҳоби усули арзёбии барои арзёбии арзиши одилонаи дороиҳо истифодашаванда ба инобат гирифта шавад. Ин ҳолат метавонад дар чунин маврид ҷой дошта бошад, агар усули бисёрдараҷаи фоидаи изофӣ барои арзёбии арзиши одилонаи дороиҳои ғайримоддӣ истифода шавад, зеро ин усули арзёбӣ ба таври мустақим имкон медиҳад таъсири ҳама дороиҳои иловагӣ ва уҳдадориҳои ба онҳо алоқаманди мансуб ба гурӯҳе, ки дар он дороиҳои ғайримоддӣ истифода мешаванд, ба инобат гирифта шавад.
- (ғ) дар баъзе ҳолатҳои камтар муқаррар, ки бо истифодаи дорой дар таркиби гурӯҳи дороиҳо алоқаманд мебошад, корхона метавонад ин дороиро бо маблағе арзёбӣ намояд, ки инъикоси тақрибии арзиши одилонаи он ҳангоми тақсим кардани арзиши одилонаи гурӯҳи дороиҳо байни дороиҳои алоҳидаи гурӯҳи мазкур ба ҳисоб меравад. Ин ҳолат метавонад дар чунин маврид ҷой дошта бошад, агар арзёбӣ ба амволи ғайриманкул дахл дошта бошад ва арзиши одилонаи амволи ғайриманкул бо беҳбудӣ (яъне гурӯҳи дороиҳо) байни таркиботи дороиҳои он (ба монанди қитъаи замин ва беҳбудии он) тақсим карда шавад.

Арзиши одилона ҳангоми эътирофи аввалия (бандҳои 57 - 60)

- Б4 Ҳангоми муайян намудани он, ки оё арзиши одилона ҳангоми эътирофи аввалия ба нархи амалиёт баробар мешавад, корхона бояд омилҳои ҳосилшуда ба амалиёти мазкур ва дороиҳо ё уҳдадориҳои зеринро ба инобат гирад. Масалан, нархи амалиёт метавонад арзиши одилонаи дороиҳо ё уҳдадориҳоро ҳангоми эътирофи аввалия нишон диҳад, агар яке аз шартҳои зерин ҷой дошта бошад:
- (а) амалиёт байни тарафҳои алоқаманд сурат мегирад, ҳарчанд нархи амалиёт байни тарафҳои алоқаманд метавонад ба сифати яке аз манбаъҳои мушаххасот ҳангоми арзёбии арзиши одилона истифода шавад, агар корхона далел дошта бошад, ки ин амалиёт бо шартҳои бозорӣ баста шудааст.
 - (б) амалиёт дар таҳти фишор анҷом дода мешавад ё фурӯшанда маҷбур аст, ки нархи муқарраршударо барои амалиёт қабул намояд. Ин ҳолат метавонад, масалан, дар он вақт ҷой дошта бошад, агар фурӯшанда мушкilotи молиявиро паси сар менамояд.
 - (в) воҳиди баҳисобгирӣ, ки инъикоси он нархи амалиёт маҳсуб меёбад, аз воҳиди баҳисобгирӣ дороиҳо ё уҳдадориҳои дахлдор, ки бо арзиши одилона арзёбӣ карда мешавад, фарқ менамояд. Масалан, ин ҳолат метавонад ҷой дошта бошад, ки агар дорой ё уҳдадорие, ки бо арзиши одилона арзёбӣ карда мешаванд, танҳо яке аз унсурҳои амалиёт бошанд (масалан, ҳангоми муттаҳидсозии тичорат) ва амалиёти зерин ҳуқуқи имтиёзҳои ихтисосшударо дар бар мегирад, ки мувофиқи қадом як СБҲМ-и дигар ба таври алоҳида арзёбӣ карда мешаванд ё нархи амалиёти мазкур хароҷоти амалиётро фаро мегирад.
 - (г) бозоре, ки дар он амалиёти мазкур сурат мегирад, бозори асосӣ (ё бозори бештар муфидтар) намебошад. Масалан, бозорҳои зикршуда метавонанд фарқ кунанд, агар корхона даллоле маҳсуб ёбад, ки бо муштариён дар бозори чаканафурӯшӣ амалиёт мебандад, аммо бозори асосӣ (ё бозори бештар муфидтар) барои амалиёти хориҷ шудан бозори даллол мебошад, ки дар он бо дигар даллолон амалиёт анҷом медиҳад.

Усулҳои арзёбӣ (бандҳои 61 - 66)

Муносибати бозорӣ

- Б5 Ҳангоми муносибати бозорӣ нархҳо ва дигар маълумоти мувофиқ истифода мегарданд, ки бо натиҷаи амалиёти бозорӣ асос ёфта, бо дороиҳо, уҳдадориҳои яхела ё муқоисашаванда (яъне ҳаммонанд) ё гурӯҳи дороиҳо ва уҳдадориҳо, ба монанди тичорат алоқаманд мебошанд.

- Б6 Масалан, дар усулҳои арзёбӣ, ки ба муносибати бозорӣ мувофиқанд, аксар вақт мултипликаторҳои бозориро истифода мебаранд, ки дар асоси як гурӯҳи амалиёти муқоисапазир гирифта шудаанд. Мултипликаторҳо метавонанд дар доираҳои муайян қарор дошта бошанд, ки дар онҳо ҳар як амалиёти муқоисапазир мултипликатори худро дорад. Интиҳоби мултипликатори мувофиқ аз доираи дахлдор бо назардошти омилҳои сифатӣ ва миқдорӣ, ки ба арзёбӣ хос мебошад, қазоватро талаб менамояд.
- Б7 Усулҳои арзёбӣ, ки ба муносибати бозорӣ мувофиқанд, усули матрисавии муайянсозии нархро дар бар мегиранд. Усули матрисавии муайянсозии нарх як усули математикӣ мебошад, ки асосан барои арзёбии баъзе намунаҳои воситаҳои молиявӣ, ба монанди қоғазҳои қиматноки қарзӣ истифода мешавад ва танҳо ба нархгузориҳои қоғазҳои қиматноки муайян таъяс наменамояд, балки ба робитаи ин қоғазҳои қиматнок бо дигар қоғазҳои қиматноки нархгузоришаванда, ки ҳамчун қоғазҳои қиматноки асосӣ интиҳоб шудаанд, таъяс менамояд.

Муносибати серхароҷот

- Б8 Ҳангоми муносибати серхароҷот маблағе инъикос мегардад, ки дар аини замон барои иваз кардани иқтисодии истифодаи дорой талаб карда мешавад (баъзан арзиши қории ивазкунӣ номида мешавад).
- Б9 Аз мавқеи иштирокчиҳои бозор, ки фурӯшанда махсуб меёбад, нархе, ки барои дорой қабул мешавад, бо маблағи хароҷоте асос меёбад, ки иштирокчиҳои дигари бозор, ки харидор ба ҳисоб меравад, барои ба даст овардан ё бунёди доройи ивазшавандаи доройи хусусиятҳои амалкунандаи муқоисапазир, бо назардошти фарсиш сарф менамояд. Сабаби ин дар он аст, ки иштирокчиҳои бозор, ки харидор ба ҳисоб меравад, барои доройе бештар аз он маблағе, ки он метавонад иқтисодии истифодаи ин доройро иваз кунад, пардохт наменамояд. Мафҳуми фарсиш фарсудашии воқеӣ, қунашавии маънавӣ (технологӣ) ва иқтисодиро (берунӣ) дар бар мегирад ва аз мафҳуми истехлок барои мақсадҳои ҳисоботи молиявӣ (тақсимои арзиши таърихӣ) ё мақсадҳои андозбандӣ (дар асоси муҳлати танзимшавандаи хизматрасонии доройҳо) васеътар мебошад. Дар аксар маврид, усули арзиши қории ивазкунӣ барои арзёбии арзиши одилонаи доройҳои моддӣ, ки ҳамроҳ бо дигар доройҳо ё дигар доройҳо ва уҳдадорӣҳои истифода мешаванд, мавриди қарор мегирад.

Муносибати даромаднок

- Б10 Муносибати даромаднок табдил додани маблағи ояндаро (масалан, воситаҳои пулӣ ё даромад ва хароҷот) ба бузургии ягонаи қорӣ (яъне тахфифшуда) инъикос менамояд. Ҳангоме, ки усули даромаднок истифода мешавад, арзёбии арзиши одилонаи интизорӣҳои қории бозорро дар робита бо маблағи дарҷардидаи оянда инъикос менамояд.
- Б11 Ба усулҳои зерини арзёбӣ, масалан, инҳо дохил мешаванд:
- (а) усулҳое, ки ба ҳисоббаробарии арзиши қорӣ асос ёфтаанд (ба бандҳои Б12-Б30 нигаред);
 - (б) усули муайян намудани нархи опсион, ба монанди формулаи Блэк-Скоулз-Мертон ё усули биномиалӣ (яъне усуле, ки равиши мунфасилиро пешбинӣ менамояд), ки ҳисоббаробарии арзиши қориро пешбинӣ менамоянд ва ҳам арзиши муваққатӣ ва ҳам арзиши дохилии опсиони дахлдорро инъикос менамоянд;
 - (в) усули бисёрдаврании фоидаи изофӣ, ки барои арзёбии арзиши одилонаи баъзе доройҳои ғайримоддӣ истифода мешавад.

Тарзҳои ҳисоббаробарии арзиши қорӣ

- Б12 Дар бандҳои Б13-Б30 истифодаи тарзҳои ҳисоббаробарии арзиши қорӣ барои арзёбӣ намудани арзиши одилонаи тавсиф шудааст. Дар ин бандҳо диққати асосӣ ба тарзи тасхех кардани меъёри тахфиф ва тарзи ҳисоббаробарии маҷмӯи *пулӣ эҳтимолий* (арзиши қории эҳтимолий) нигаронида мешавад. Бандҳои маъмур истифодаи як тарзи мушаххаси ҳисоббаробарии арзиши воқеиро пешбинӣ намеkunанд ва инчунин талаб намеkunанд, ки қорхона танҳо бо истифодаи тарзҳои тавсифшудаи ҳисоббаробарии арзиши воқеӣ ҳангоми арзёбии арзиши одилонаи маҳдуд карда шавад. Тарзи ҳисоббаробарии арзиши воқеӣ, ки барои арзёбӣ намудани арзиши одилонаи истифода мешавад, аз далелҳо ва ҳолатҳои ҳоси дорой ё уҳдадорӣи арзёбишаванда (масалан, оё иттилооти мушоҳидашавандаи бозор дар бораи нархи доройҳо ё уҳдадорӣҳои муқоисашаванда мавҷуд аст) ва аз мавҷудияти ҳаҷми қории маълумот вобаста хоҳад буд.

Ҷузъҳои арзёбӣ дар асоси арзиши чорӣ

- Б13 Арзиши чорӣ (яъне татбиқи муносибати даромаднок) воситае мебошад, ки барои пайвасти кардани маблағи минбаъда (масалан, воситаҳои пулӣ ё бузургҳои арзишӣ) ба маблағи чорӣ бо истифода аз баъзе меъёрҳои тахфиф истифода мешавад. Арзёбии арзиши одилонаи дорой ё уҳдадорӣ бо истифода аз ҳисоббаробарии арзиши чорӣ муқаррар намудани ҳама унсурҳои зеринро аз нуктаи назари иштирокчиёни бозор дар санаи арзёбӣ дар бар мегирад:
- (а) арзёбии ҳисоббаробарии воситаҳои пулии минбаъда дар робита бо дорой ё уҳдадорӣ арзёбишаванда;
 - (б) интизорӣ дар робита бо тағйироти эҳтимолии бузургҳо ва давраи бавҷудии воситаҳои пулӣ, ки номуайянии ҳоси воситаҳои пулиро инъикос менамояд;
 - (в) арзиши муваққатии пул, ки бо меъёри доройҳои пулии бидуни хавф пешниҳод гардида, муҳлати пардохт ё давомнокии он бо давраи фарогирии воситаҳои пулӣ мувофиқат менамоянд ва ҳеҷ гуна номуайяни дар бораи муҳлат ва хавфи дефолт барои дорандагонӣ он надоранд (яъне меъёри фоизнокии бидуни хавф);
 - (г) нарх барои ризоияти ошӣ бо номуайяни, ки ба воситаҳои пулӣ ҳос мебошад (яъне *мукофот барои хавф*);
 - (ғ) омилҳои дигаре, ки иштирокчиёни бозор дар ҳолатҳои мавҷуда ба инобат мегиранд;
 - (д) дар робита ба уҳдадорӣ - хавфи иҷро накардани марбут ба он, аз ҷумла хавфи қарзии хусусии қорхона (яъне шахсе, ки уҳдадор мебошад қарзро пардозад).

Принсипҳои умумӣ

- Б14 Тарзҳои ҳисоббаробарии арзиши чорӣ аз рӯи тарзи дохил намудани унсурҳои дар банди Б13 тавсифшуда ба ҳисоббаробарӣ фарқ менамоянд. Бо вучуди ин, принсипҳои умумии дар зер овардашуда истифодаи ҳама гуна тарзи арзиши чориро барои арзёбӣ намудани арзиши одилона истифода мебаранд:
- (а) воситаҳои пулӣ ва меъёрҳои тахфиф бояд фарзияҳоеро инъикос намоянд, ки иштирокчиёни бозор ҳангоми муайян намудани нархи дорой ё уҳдадорӣ истифода менамоянд.
 - (б) воситаҳои пулӣ ва меъёрҳои тахфиф бояд танҳо он омилҳоеро ба инобат гиранд, ки ба дорой ё уҳдадорӣ арзёбишаванда алоқаманд мебошанд.
 - (в) барои роҳ надодан ба воридкунии дукаратаи омилҳои хавф ё ворид накардани онҳо зарур аст меъёрҳои тахфиф ҳамоно фарзияҳоеро, ки ҳангоми ҳисоббаробарии воситаҳои пулии дахлдор истифода мешуданд, инъикос намояд. Масалан, меъёри тахфиф, ки номуайянии марбут ба интизориро дар робита бо дефолтҳои минбаъда инъикос менамояд, бомаврид ҳоҳад буд, агар ҳисоббаробарӣ дар робита ба воситаҳои пулии марбут ба қарз, ки тибқи шартнома пешбинӣ шудааст, сурат гирад (яъне тарзи тасҳеҳи меъёри тахфиф истифода мешавад). Татбиқ намудани ҳамоно меъёр ҷои намебошад, агар ҳисоббаробарӣ барои воситаҳои пулии эҳтимоли (яъне аз рӯи дараҷаи эҳтимолият барқароршуда) анҷом дода шавад (яъне тарзи ҳисоббаробарии арзиши чорӣ эҳтимоли истифода мешавад), зеро воситаҳои пулии эҳтимоли аллакай фарзияҳоеро дар бораи номуайянии дефолтҳои минбаъда инъикос менамояд; бар ивази ин бояд меъёри тахфиф мутаносиб бо хавфе, ки ба воситаҳои пулии пешбинишаванда ҳос аст, истифода шавад.
 - (г) фарзияҳо дар робита бо воситаҳои пулӣ ва меъёрҳои тахфиф бояд байни ҳамдигар мувофиқ бошанд. Масалан, воситаҳои пулии номиналие, ки таъсири таваррумро ба инобат мегирад, бояд бо меъёре тахфиф карда шавад, ки таъсири таваррумро ба инобат мегирад. Меъёри фоизнокии номиналии бидуни хавф таъсири таваррумро ба инобат мегирад. Воситаҳои пулии воқеӣ, ки таъсири таваррумро истисно менамояд, бояд бо меъёре тахфиф карда шавад, ки таъсири таваррумро истисно менамояд. Ба ҳамин монанд, маблағҳое, ки воситаҳои пулиро пас аз андозбандӣ ифода менамоянд, бояд бо истифода аз меъёри тахфифи пас аз андозбандӣ тахфиф карда шаванд. Маблағҳое, ки воситаҳои пулии пеш аз андозбандиро ифода менамоянд, бояд аз рӯи меъёри мувофиқ ба ин воситаҳои пулӣ тахфиф карда шаванд.
 - (ғ) меъёрҳои тахфиф бояд бо назардошти омилҳои асосии иқтисодии асёре муайян намуда шаванд, ки воситаҳои пулии дахлдор дар он ифода ёфтааст.

Хавф ва номуайяни

- Б15 Арзёбии арзиши одилона бо истифода аз ҳисоббаробарии арзиши қорӣ дар тахти шароити номуайяни амалӣ мешавад, зеро воситаҳои пулии баррасишаванда бузургҳои ҳисоббаробарӣ мебошанд, на маблағи ба таври возеҳ маълум. Дар бисёр маврид ҳам маблағ ва ҳам воситаҳои пулӣ номуайян мебошад. Ҳатто маблағи собитшудаи тибқи шартнома пешбинигардида, ба монанди пардохти марбут ба қарз, номуайян мебошад, агар хавфи дефолт вучуд дошта бошад.
- Б16 Иштирокчиёни бозор одатан кӯшиш ба харч медиҳанд барои қабули номуайяни, ки ба воситаҳои пулии марбут ба дорой ё уҳдадорӣ хос мебошад, ҷубронпулӣ (яъне мукофот барои хавф) гиранд. Арзёбии арзиши одилона бояд мукофот барои хавфро ба инобат гирад ва он маблағро инъикос менамояд, ки иштирокчиёни бозор ҳамчун ҷуброни номуайяни ба воситаҳои пулӣ хос талаб менамоянд. Дар акси ҳол, ин арзёбӣ арзиши одилонро ифода наменамояд. Дар баъзе ҳолат, муайян намудани мукофоти дахлдор барои хавф метавонад душвор бошад. Бо вучуди ин, дараҷаи мураккабӣ худ як сабаби кофӣ барои истисно кардани мукофот барои хавф намебошад.
- Б17 Тарзҳои ҳисоббаробарии арзиши қорӣ вобаста аз он, ки чӣ тавр онҳо тасҳеҳро барои хавф ба инобат мегиранд ва аз намуни воситаҳои пулӣ фарқ менамоянд. Масалан:
- (а) тарзи тасҳеҳи меъёри тахфиф (ба бандҳои Б18-Б22 нигаред) истифодаи меъёри тахфифро пешбинӣ менамояд, ки барои хавф ва маҷмуи пулии тибқи шартнома пешбинигардида, ваъдашуда ё воситаҳои пулии бештар имконпазир тасҳеҳ карда шудааст.
 - (б) усули 1-и ҳисоббаробарии арзиши қорӣ эҳтимолӣ (ба банди Б25 нигаред) истифодаи воситаҳои пулии эҳтимолро, ки бо назардошти хавф ва меъёри фоизноки бидуни хавф тасҳеҳ шудааст, пешбинӣ менамояд.
 - (в) усули 2-и ҳисоббаробарии арзиши қорӣ эҳтимолӣ (ба банди Б26 нигаред) истифодаи воситаҳои пулии эҳтимолро, ки бо назардошти хавф тасҳеҳ нашудааст ва меъёри тахфифро, ки барои дохил намудани мукофот ба хавфе, ки аз ҷониби иштирокчиёни бозор талаб карда мешавад, тасҳеҳ шудааст, пешбинӣ менамояд. Чунин меёр аз меъёре, ки ҳангоми татбиқи тарзи тасҳеҳи меъёри тахфиф истифода мешавад, фарқ менамояд.

Тарзи тасҳеҳи меъёри тахфиф

- Б18 Ҳангоми татбиқи тарзи тасҳеҳи меъёри тахфиф як сценарии воситаҳои пулӣ аз доираи маблағҳои эҳтимолӣ ҳисоббаробарӣ, ҳоҳ тавассути шартнома пешбинӣ шуда бошад, ҳоҳ ваъда шуда бошад (ба мисли вомбаргҳо) ё воситаҳои пулии бештар имконпазир истифода мешавад. Дар ҳама ҳолат воситаҳои пулии ишорашуда аз иҷрои шартӣ марбут ба руҳ додани рӯйдодҳои муайян вобаста намебошад (масалан, воситаҳои пулии тибқи шартнома пешбинигардида ё ваъдашудаи марбут ба вомбаргҳо ба рӯйдод, ба монанди рӯй надодани дефолт тавассути қарздор вобаста мебошад). Меъёри тахфиф, ки ҳангоми истифодаи тарзи тасҳеҳи меъёри тахфиф истифода мешавад, дар асоси нишондиҳандаҳои мушоҳидашавандаи меёрҳои даромаднокии марбут ба дороиҳо ё уҳдадорӣҳои муқоисашаванда дар бозор гирифта мешавад. Дар натиҷа, воситаҳои пулии тибқи шартнома пешбинигардида ё ваъдашуда ё воситаҳои пулии бештар имконпазир аз рӯйи меъёри мушоҳидашаванда ё ҳисоббаробарии бозорӣ дар робита бо чунин маҷмуи пулии шартӣ (яъне тибқи меъёри бозории даромаднокӣ) тахфиф карда мешавад.
- Б19 Тарзи тасҳеҳи меъёри тахфиф таҳлили маълумоти бозориро, ки ба дороиҳо ё уҳдадорӣҳои муқоисашаванда дахл дорад, талаб менамояд. Муқоисапазирӣ бо назардошти хусусияти воситаҳои пулӣ муайян карда мешавад (масалан, воситаҳои пулӣ тибқи шартнома пешбинӣ гардидааст ё пешбинӣ нагардидааст ва то чӣ андоза эҳтимолӣ ба баланд вучуд дорад, ки он ба тағйироти шароити иқтисодӣ ба таври яқхела вокуниш нишон медиҳад) ва инчунин омилҳои дигар (масалан, ҳайсиати қарз, таъминот, давомнокӣ, шартҳои маҳдудкунанда ва бозоргирӣ). Бо вучуди ин, агар як дорой ё уҳдадорӣи муқоисашавандаи алоҳида хавфи ба воситаҳои пулии дороиҳо ё уҳдадорӣҳои арзёбишаванда хосро ба таври боваринок инъикос накунад, метавонад бо истифода аз маълумоти марбут ба якҷанд дороиҳо ё уҳдадорӣҳои муқоисашаванда меъёри тахфиф ҳамроҳ бо нишондиҳандаҳои даромаднокии қачхаттаи бидуни хавф (яъне бо истифода аз тарзи «сохтори кумулятивӣ») баровардани меъёри тахфиф имконпазир гардад.
- Б20 Барои он, ки тарзи сохтори кумулятивӣ нишон дода шавад, бигзор дорои А ҳукуки тибқи шартнома пешбинишударо барои гирифтани 800 в.п.¹ баъд аз як сол дошта бошад (яъне дар ин маврид вобаста ба муҳлат номуайяни вучуд надорад). Барои дороиҳои муқоисашаванда бозори

¹ Дар Стандарти мазкур маблағи пулӣ ба тарзи «воҳидҳои пулӣ (в.п.)» ифода карда шудааст.

ташақкулёфта вучуд дошта, маълумот дар бораи дороиҳои мазкур, аз ҷумла маълумот дар бораи нарх дастрас мебошад. Аз дороиҳои муқоисашавандаи номбаршуда:

- (а) дороиҳои Б ҳуқуқи тибқи шартнома пешбинишударо барои гирифтани 1,200 в.п. баъд аз як сол дорад ва нархи бозории он 1,083 в.п.-ро ташкил медиҳад. Бинобар ин, меъёри солонаи пешбинишудаи даромадноқӣ (яъне меъёри бозории даромадноқӣ барои як сол) 10,8 фоизро ташкил медиҳад. [(1,200 в.п./1083 в.п.) - 1].
- (б) дороиҳои В ҳуқуқи тибқи шартнома пешбинишударо барои гирифтани 700 в.п. баъд аз ду сол ифода менамояд ва нархи бозории он 566 в.п. мебошад. Аз ин рӯ, меъёри солонаи пешбинишудаи даромадноқӣ (яъне меъёри бозории даромадноқӣ дар давоми ду сол) 11,2 фоизро ташкил медиҳад [(700 в.п./566 в.п.) 0,5 - 1].
- (в) ҳар се дороиҳо дар робита бо хавф муқоисашаванда мебошанд (яъне фарқиати пардохтҳои имконпазир ва сифати қарз).

Б21 Агар муҳлати тибқи шартнома пешбинишудаи қабули пардохт аз дороиҳои А мутаносибан бо муҳлати барои дороиҳои Б ва дороиҳои В пешбинишудаи баррасӣ карда шавад, (яъне як сол барои дороиҳои Б ва ду сол барои дороиҳои В), пас дороиҳои Б бо дороиҳои А бештар муқоисашаванда ҳисобида мешавад. Бо истифода аз маълумот дар бораи қабули пардохти тибқи шартнома пешбинишуда аз дороиҳои А (800 в.п.) ва меъёри бозорӣ барои як сол, ки дар асоси дороиҳои Б бароварда шудааст (10,8 фоиз), арзиши одилонаи дороиҳои А 722 в.п. (800 в.п./1,108) муайян карда мешавад. Бо вучуди ин, дар сурати мавҷуд набудани маълумоти бозории дастрас барои дороиҳои Б меъёри солонаи бозориро метавон аз маълумоти марбут ба дороиҳои В бо истифода аз усули сохтори кумулятивӣ ба даст овард. Дар чунин ҳолат, меъёри бозорӣ дар ду сол, ки барои дороиҳои В нишон дода шудааст (11,2 фоиз), бо истифода аз сохтори муваққатии қатъатта аз рӯйи даромадноқии бидуни хавф то меъёри бозории яқсола тасҳеҳ карда мешавад. Муайян намудани он, ки оё муқофот барои хавф барои дороиҳои яқсола ва дусола яқхела мебошад, метавонад иттилоот ва таҳлили иловагиро талаб намояд. Агар муайян карда шавад, ки муқофот барои хавф барои дороиҳои яқсола ва дусола яқхела мебошад, пас меъёри бозории даромадноқиро барои ду сол зарур меояд ба таври иловагӣ бо назардошти чунин таъсир тасҳеҳ намуд.

Б22 Ҳангоме, ки тарзи тасҳеҳи меъёри тахфиф нисбат ба даромадҳо ё пардохтҳои собитшуда истифода мешавад, тасҳеҳи хавфе, ки ба воситаҳои пулии марбут ба дороиҳо ё уҳдадорҳои арзёбишаванда хос мебошад, ба ҳисоббаробарии меъёри тахфиф дохил карда мешавад. Дар баъзе маврид, ҳангоме, ки тарзи тасҳеҳи меъёри тахфиф нисбат ба воситаҳои пулӣ, ки даромад ё пардохтҳои собитшуда намебошад, татбиқ карда мешавад, метавонад тасҳеҳи воситаҳои пулӣ барои дастгирӣ ба муқоисакунӣ бо дороиҳои мушоҳидашаванда ё уҳдадорие, ки дар асоси он меъёри тахфиф бароварда шудааст, зарур бошад.

Тарзи ҳисоббаробарии арзиши ҷорӣ эҳтимолӣ

Б23 Ҳангоми татбиқи тарзи ҳисоббаробарии арзиши ҷорӣ эҳтимолӣ ба сифати нуқтаи ибтидоӣ силсилаи воситаҳои пулӣ истифода мегардад, ки аз рӯйи дараҷаи эҳтимолӣ бузургӣ миёнавазнии тамоми воситаҳои пулии минбаъдaro (яъне воситаҳои пулии эҳтимолӣ) ифода менамояд. Дар натиҷа бузургӣ ҳисоббаробарии бадастовардашуда ба арзиши эҳтимолӣ монанд мебошад, ки бо ифодаи омӯри бузургӣ миёнавазнии арзишҳои эҳтимолӣ тағирёбандаи тасодуфӣ мунфасилиро ифода менамояд ва дар он зарибҳои мувофиқи эҳтимолӣ ҳамчун вази истифода мешаванд. Азбаски тамоми воситаҳои пулии имконпазир бо назардошти эҳтимолӣ чен карда мешавад, бузургӣ пешбинишудаи воситаҳои пулии эҳтимолӣ аз иҷрои шартҳои марбут ба фарорасии ягон рӯйдоди мушаххас вобаста намебошад (дар фарқиат аз маҷмуи пулӣ, ки ҳангоми тарзи тасҳеҳи меъёри тахфиф истифода мешавад).

Б24 Ҳангоми қабули қарор дар бораи сармоягузорӣ иштирокчиёни бозор, ки ба хавф тамоюл надоранд, хавферо ба назар мегиранд, ки воситаҳои пулии воқеӣ метавонад аз воситаҳои пулии эҳтимолӣ фарқ кунад. “Назарияи портфел” ду намуди хавфро муайян менамояд:

- (а) хавфи ғайринизомӣ (гуногунишаванда), ки хавфи барои дорой ё уҳдадорӣ мушаххас хосро ифода менамояд;
- (б) хавфи низомӣ (гуногунинашаванда), ки хавфи умумиро ифода карда, ҳам дороиҳо ё уҳдадорӣ ва ҳам дигар ҷузъҳои портфели ғайринизомӣ ба он гирифтдор мешаванд.

«Назарияи портфел» нишон медиҳад, ки дар бозори дар ҳолати мувозинат қарордошта иштирокчиёни бозор метавонанд ба ҷуброни танҳо барои хавфи систематикӣ, ки онҳо дар воситаҳои пулӣ қабул кардаанд, эътиمود дошта бошанд. (Дар бозорҳое, ки самаранок намебошанд ё дар мувозинат қарор надоранд, метавонад дигар шаклҳои даромад ё ҷуброн дастрас бошанд.)

- Б25** Усули 1 баҳисобгирии арзиши чории эҳтимолӣ тасҳеҳи воситаҳои пулии эҳтимолии дороиро барои хавфи низомӣ (яъне хавфи бозорӣ) тавассути тарҳ кардани мукофот барои номуайянии воситаҳои пулӣ пешбинӣ менамояд (яъне маҷмуи пулии эҳтимолӣ, ки аз рӯи хавф тасҳеҳ карда шудааст, муайян карда мешавад). Чунин воситаҳои пулии эҳтимолӣ, ки бо хавф тасҳеҳ карда шудааст, маҷмуи пулиро муаррифӣ менамояд, ки бо маҷмуи пулии бидуни унсури номуайяний, ки бо меъёри фоизноки бидуни хавф тахфиф шудааст, ҳамаарзиш мебошад. Маҷмуи пулии бо маҷмуи пулии бидуни унсури унсури номуайяний ҳамаарзиш маҷмуи пулии эҳтимолиро (тибқи муқаррароти ин истилоҳ) ифода менамояд, ки бо хавф бо чунин тарз тасҳеҳ карда шудааст, то интиҳоби иштирокчии бозор байни маҷмуи пулии бидуни унсури номуайян ва маҷмуи пулии эҳтимолӣ бетараф бошад. Масалан, агар иштирокчии бозор омода бошад, ки маҷмуи пулии эҳтимолиро ба андозаи 1,200 в.п. ба маҷмуи пулии боваринок дар ҳаҷми 1,000 в.п. иваз кунад, пас маҷмуи пулӣ бо 1,000 в.п. муодили маҷмуи пулӣ бо 1,200 в.п., аммо бе унсури номуайяний мебошад (яъне маблағ ба андозаи 200 в.п. мукофот барои хавфи номуайянии маҷмуи пулиро ифода менамояд). Дар ин ҳолат, интиҳоби иштирокчии бозор вобаста ба он, ки кадом дороиро нигоҳ медорад, бетараф хоҳад буд.
- Б26** Бар ҳилофи гуфтаҳои дар боло зикршуда, усули 2-и ҳисоббаробарии арзиши чории эҳтимолӣ тасҳеҳотро дар хавфи низомӣ (яъне бозорӣ) тавассути татбиқи мукофот барои хавф нисбат ба меъёри фоизноки бидуни хавф дар бар мегирад. Аз ин рӯ, воситаҳои пулии эҳтимолӣ аз рӯи меъёре тахфиф карда мешавад, ки ба меъёри эҳтимолии мувофиқ ба воситаҳои пулии аз рӯи эҳтимолият баркашидашуда (яъне аз рӯи меъёри даромаднокии эҳтимолӣ) мувофиқат менамояд. Моделҳое, ки барои муайянсозии нархи дороиҳои хавфнок истифода мешаванд, ба монанди модели муайянсозии нархи дороиҳои асосӣ, метавонанд барои усули арзёбии дороиҳои дарозмуддат истифода шаванд. Азбаски меъёри тахфиф, ки ҳангоми татбиқи тарзи тасҳеҳи меъёри тахфиф истифода шудааст, меъёри даромаднокии марбут ба воситаҳои пулӣ буда, аз иҷрои шартӣ муайян вобаста мебошад ва эҳтимолан он аз меъёри тахфиф, ки дар усули 2 барои ҳисоббаробарии арзиши чории эҳтимолӣ истифода мешавад, баландтар буда, меъёри даромаднокии эҳтимолиро муаррифӣ менамояд, ки ба воситаҳои пулии эҳтимолӣ ё маҷмуи пулии аз рӯи эҳтимолият баркашидашуда алоқаманд мебошад.
- Б27** Барои он, ки усулҳои 1 ва 2 нишон дода шаванд, фарз карда шавад, ки як дороии дорои воситаҳои пулӣ дар як сол интизор аст 780 в.п. ба даст оварад ва ин маблағи мазкур, чӣ тавре, ки дар поён зикр шудааст, дар асоси воситаҳои пулии эҳтимолӣ ва эҳтимолиятҳо муайян шудааст. Меъёри фоизноки бидуни хавф барои воситаҳои пулии бо пешбиниҳои яқсола 5 фоиз ва мукофоти систематикӣ марбут ба хавф барои дороии дорои чунин намуди хавф 3 фоизро ташкил медиҳад.

Воситаҳои пулии эҳтимолӣ	Эҳтимолият	Воситаҳои пулӣ, ки аз рӯи эҳтимолият чен карда мешавад
500 в.п	15%	75 в.п
800 в.п	60%	480 в.п
900 в.п	25%	225 в.п
Воситаҳои пулии эҳтимолӣ		780 в.п

- Б28** Дар ин мисоли оддӣ воситаҳои пулии эҳтимолӣ (780 в.п.) аз се натиҷаи имконпазир натиҷаи миёнаро ифода менамояд, ки аз рӯи эҳтимолияти пайдоиши онҳо чен карда мешавад. Дар ҳолатҳои воқеии бештар чунин оқибатҳои эҳтимолӣ метавонанд зиёд бошанд. Бо вучуди ин, барои татбиқи намудани тарзи ҳисоббаробарии арзиши чории эҳтимолӣ на ҳамеша зарур аст, ки ба инобат гирифтани тақсимоли тамоми воситаҳои пулии эҳтимолӣ бо истифода аз моделҳо ва усулҳои мураккаб талаб карда мешавад. Бар ивази ин, метавонад шумораи маҳдуди сенарияҳо ва эҳтимолиятҳои мунфасил таҳия карда шавад, ки тақсимоли тамоми воситаҳои пулиро фаро мегиранд. Масалан, имконпазир аст, ки корхона барои ҳисоббаробарӣ воситаҳои пулии мавриди истифодаро барои ягон давраи дахлдори гузашта истифода барад, ки бо назардошти тағйироти минбаъдаи вазъият ва дар мавриди диққат қарор додани фарзияҳои иштирокчиёни бозор тасҳеҳ карда шудааст (масалан, тағйирот дар омилҳои беруна, аз ҷумла шароити иқтисодӣ ё бозорӣ, тамоюлҳои соҳавӣ ва рақобат, инчунин тағйирот дар омилҳои дохилӣ, ки ба корхона бештар таъсири мустақим мегузоранд).
- Б29** Дар назария арзиши чории (яъне арзиши одилона) воситаҳои пулии марбут ба дорой яқсела хоҳад буд, новобаста аз он ки барои муайян намудани он усули 1 ё усули 2 истифода мешавад, махсусан:

- (а) хангоми истифода аз усули 1 воситаҳои пулии пешбинишуда бо назардошти хавфи низомӣ (яъне хавфи бозор) тасҳеҳ карда мешавад. Дар сурати мавҷуд набудани маълумоти бозорӣ, ки мустақиман маблағи тасҳеҳи хавфро нишон медиҳад, чунин тасҳеҳ метавонад бо истифода аз модели муайян намудани арзиши дороиҳо дар асоси консепсияи маҷмуи пулии ҳамарзишӣ бидуни унсури номуайяний ҳосил карда шавад. Масалан, тасҳеҳ барои хавф (яъне мукофот барои хавфи номуайянии маҷмуи пулӣ ба андозаи 22 в.п.) метавонад дар асоси мукофоти низомӣ барои хавф ба андозаи 3 фоиз (780 в.п. - [780 в.п. (1.05 / 1.08)]) муайян карда шавад ва дар натиҷа бузургии воситаҳои пулии эҳтимолиро медиҳад, ки бо хавфи баробар бо 758 в.п. (780 - 22 в.п.) тасҳеҳ карда мешавад. Маблағ ба андозаи 758 в.п. ҳамарзиши маҷмуи пулиро ба андозаи 780 в.п. бидуни унсури номуайяний ифода менамояд ва бо меъёри фоизноки бидуни хавф (5 фоиз) тахфиф карда мешавад. Арзиши ҷорӣ (яъне арзиши одилона) дороии мазкур 722 в.п. (758 в.п./1,05) мебошад.
- (б) хангоми истифода аз усули 2 воситаҳои пулии эҳтимоли ба хавфи низомӣ (яъне хавфи бозорӣ) ислоҳ карда намешаванд. Бар ивази ин, тасҳеҳи ин хавф ба ҳисоббаробарии меъёри тахфиф дохил карда мешавад. Ҳамин тариқ, воситаҳои пулии эҳтимоли ба меъёри баробар ба меъёри даромаднокии эҳтимолии 8 фоиз (яъне меъёри фоизноки бидуни хавфи 5 фоиза бо иловаи мукофот барои хавфи систематикӣ 3 фоиза) тахфиф карда мешаванд. Арзиши ҷорӣ (яъне арзиши одилона) дороии мазкур 722 в.п. (780 в.п./1,08) мебошад.
- Б30 Хангоми истифодаи тарзи ҳисоббаробарии арзиши ҷорӣ эҳтимоли ҷиҳати арзёбӣ намудани арзиши одилона метавонад ё усули 1 ё усули 2 истифода шавад. Интиҳоби байни усули 1 ё усули 2 аз далелҳо ва ҳолатҳои барои дорой ё уҳдадорӣ арзёбишаванда хос, аз он, ки бо кадом андоза ҳаҷми кофии маълумоти зарурӣ мавҷуд мебошад ва аз қазоватҳои татбиқшаванда вобаста мебошад.

Татбиқи тарзҳои ҳисоббаробарии арзиши ҷорӣ нисбат ба уҳдадориҳо ва воситаҳои ҳиссавии хусусии корхона, ки аз ҷониби тарафҳои дигар ба сифати дорой нигоҳ дошта намешаванд (бандҳои 40 ва 41)

- Б31 Хангоми истифодаи тарзи ҳисоббаробарии арзиши ҷорӣ барои арзёбӣ намудани арзиши одилонаи уҳдадорие, ки ҳамчун дорой тавассути тарафи дигар нигоҳ дошта намешавад (масалан, уҳдадорӣ марбут ба хориҷ кардани объект аз истифода), корхона бояд дар ин баробар, хароҷоти минбаъдаи пулро, ки бавучудони онро иштирокчиёни бозор дар робита бо иҷрои уҳдадориҳои дахлдор интизор мебошанд, арзёбӣ намояд. Арзёбии чунин хароҷоти минбаъдаи пул бояд интизории иштирокчиёни бозорро дар робита бо хароҷоти марбут ба иҷрои уҳдадорӣ ва ҷубронпулие, ки иштирокчиёни бозор барои ба уҳда гирифтани ин уҳдадорӣ талаб менамояд, дар бар гирад. Чунин ҷуброн даромадиро дар бар мегирад, ки иштирокчиёни бозор барои амалҳои зерин талаб менамояд:
- (а) анҷом додани фаъолияти талабшуда (яъне арзиши иҷрои уҳдадорӣ дахлдор; масалан, зарурати истифодаи захирахое, ки метавонанд барои анҷом додани фаъолияти дигар истифода шаванд);
- (б) қабули хавфи марбут ба уҳдадорӣ мазкур (яъне мукофот барои хавф ва ин он хавфери инъикос менамояд, ки хароҷоти воқеии пул метавонад аз хароҷоти эҳтимолии пул фарқ кунад; ба банди Б33 нигаред).
- Б32 Масалан, уҳдадорӣ ғайримолиявӣ меъёри даромаднокии тибқи шартнома пешбинишударо дар бар намегирад ва барои уҳдадорӣ мазкур даромаднокии бозории мушоҳидашаванда вучуд надорад. Дар баъзе мавридҳо ҷузъҳои даромадиро, ки иштирокчиёни бозор талаб менамоянд, аз ҳамдигар ҷудо кардан мумкин намебошад (масалан, хангоми истифодаи нархе, ки тавассути пудратчиёни беруна ба сифати подошпулии собитшуда ситонида мешавад). Дар ҳолатҳои дигар, корхона бояд чунин ҷузъҳоро ба таври алоҳида арзёбӣ намояд (масалан, хангоми истифодаи нархе, ки тавассути пудратчиёни беруна тибқи принципи “хароҷот ҷамъӣ” талаб карда мешавад, зеро дар ин маврид пудратчӣ хавфи тағйирёбии минбаъдаи ҳаҷми хароҷотро ба дӯш намегирад).
- Б33 Корхона метавонад мукофоти хавфро ба арзёбии арзиши одилонаи уҳдадориҳо ё воситаи воситаи ҳиссавии хусусии корхона, ки ба сифати дорой тавассути тарафи дигар нигоҳ дошта намешавад, бо яке аз роҳҳои зерин дохил кунад:
- (а) бо роҳи тасҳеҳи воситаҳои пулӣ (яъне бо роҳи зиёд кардани ҳаҷми хароҷоти пул);
- (б) бо роҳи тасҳеҳи меъёре, ки барои тахфиф кардани воситаҳои пулии минбаъда то арзиши ҷорӣ он истифода мешавад (яъне ҳамчун коҳиши меъёри тахфиф).

Корхона бояд итминон дошта бошад, ки ворид кардан ё накардани тасҳехоти дубораи хавфро иҷозат намедихад. Масалан, агар воситаҳои пулии ҳисоббаробарӣ бо мақсади ба ҳисоб гирифтани ҷуброн барои қабули хавфи марбут ба уҳдадорӣ зиёд карда шавад, пас меъёри таҳфиф барои инъикоси ин хавф тасҳеҳ карда намешавад.

Манбаи маълумот барои усулҳои арзёбӣ (бандҳои 67-71)

- Б34 Намунаҳои бозорҳое, ки дар онҳо манбаи маълумот метавонад дар робита бо баъзе дороиҳо ва уҳдадориҳо (масалан, воситаҳои молиявӣ) мушоҳидашаванда бошад, инҳоро дар бар мегиранд:
- (а) *бозорҳои биржавӣ*. Дар бозори биржавӣ маълумот дар бораи нархҳои басташавӣ ба таври осон дастрас ва одатан дар робита ба арзиши одилона нишондиҳанда мебошад. Мисоли чунин бозор биржаи фонди Лондон мебошад.
 - (б) *бозорҳои даллолӣ*. Дар бозори даллолӣ даллолҳо ҳамеша омодаанд тичорат кунанд (аз ҳисоби шахсии худ харанд ё фурӯшанд) ва ба ин васила тавассути истифода аз сармояи худ барои ҳифзи захираи объектҳое, ки барои онҳо бозор бунёд менамоянд, бозоргириро таъмин менамоянд. Одатан, маълумот дар бораи нархи харидор ва нархи фурӯшанда (пешниҳодкунандаи нарх, ки тибқи он даллол омодаи харидан ва нархе, ки тибқи он даллол мутобикан омодаи фурӯштан мебошад) нисбат ба маълумот дар бораи нархҳои басташавӣ дастрастар мебошад. Бозорҳои ғайрибиржавӣ (ки нархҳо барои онҳо наشر мешаванд) бозорҳои даллолӣ мебошанд. Бозорҳои даллолӣ инчунин барои дигар намудҳои дороиҳо ва уҳдадориҳо, аз ҷумла баъзе воситаҳои молиявӣ, мол ва дороиҳои воқеӣ (масалан, таҷҳизоти истифодашуда) вучуд доранд.
 - (в) *бозорҳо бо миёнаравии миёнаравӣ*. Дар бозор бо миёнаравии миёнаравӣ миёнаравҳо кӯшиш менамоянд харидоронро бо фурӯшандагон шинос созанд, аммо барои аз ҳисоби шахсии худ тичорат кардан омода намебошанд. Ба ибораи дигар, миёнаравҳо сармояи худро барои ҳифзи захираи объектҳое, ки барои онҳо бозор эҷод менамоянд, истифода намебаранд. Миёнарав нархҳои пешниҳодшуда ва дархосткардаи тарафҳои дахлдорро медонад, аммо ҳар як тараф одатан талаботи нархи тарафи дигарро намедонад. Маълумоти нарх барои амалиёти анҷомшуда баъзан дастрас мебошад. Бозорҳо бо хизматрасонии миёнаравӣ шабакаҳои алоқаи электрониро фаро мегиранд, ки дархостҳои хариду фурӯш, инчунин бозорҳои тичоратӣ ва амволи ғайриманкулро муттаҳид менамоянд.
 - (г) *бозорҳои принципалҳо*. Дар бозори принципалҳо амалиёт, ҳам фурӯши аввалия ва ҳам фуруши тақрории дуввумбора аз ҷониби тарафҳо ба таври мустақилона, бидуни миёнаравҳо анҷом мепазирад. Танҳо миқдори ками маълумот дар бораи чунин амалиётҳо метавонад дастраси омма бошад.

Тартиби дараҷавии арзиши одилона (бандҳои 72 - 90)

Манбаи маълумоти Сатҳи 2 (бандҳои 81 - 85)

Б35 Намунаҳои манбаи маълумоти Сатҳи 2 барои дороиҳо ва уҳдадориҳои мушаххас инҳо мебошанд:

- (а) *свопи фоида, ки даромадро аз рӯйи меъёри собитшуда ва пардохтхоро тибқи меъёри тағйирёбанда пешбинӣ менамояд, бо меъёри свопи Меъёри пешниҳоди байни бонкии Лондон (LIBOR) асос ёфтааст*. Меъёри своп, ки дар LIBOR асос ёфтааст, ба манбаи маълумоти Сатҳи 2 мансуб карда мешавад, агар меъёри мазкур тибқи фосолаҳои муқарраршудаи стандартӣ дар тӯли тамоми давраи амали своп мушоҳида карда шавад.
- (б) *свопи фоида, ки даромадро тибқи меъёри собитшуда ва пардохтхоро аз рӯйи меъёри тағйирёбанда пешбинӣ менамояд, бо даромаднокии қатъатта асос ёфта, бо асъори хориҷӣ ифода шудааст*. Мушаххасоти манбаи Сатҳи 2 меъёри своп хоҳад буд, ки бо даромаднокии қатъатта асос ёфта, бо асъори хориҷӣ ифода шудааст ва ин меъёр тибқи фосолаҳои муқарраршудаи стандартӣ дар тӯли тамоми давраи амали своп мушоҳидашаванда мебошад. Чунин ҳолат метавонад ҷой дошта бошад, агар муҳлати своп 10 солро ташкил диҳад ва меъёри своп бо фосолаҳои муқарраршудаи стандартӣ дар тӯли 9 сол мушоҳида карда шавад, ба шарте, ки ҳама гуна муқоисакунии (пешгӯии раванди тамоюл) асосноки даромади қатъатта то соли 10-ум барои арзёбии арзиши одилонаи своп дар маҷмӯъ назаррас боқӣ намонад.

- (в) *свопи фоизнок, ки даромадро аз рӯйи меъёри собитишуда ва пардохтро бо меъёри тағйирёбанда пешбинӣ карда, бо меъёри асосии бонки муайян асос ёфтааст.* Мушаххасоти манбаи Сатҳи 2 меъёри асосии бонки муайян хоҳад буд, ки тавассути муқоисакунӣ гирифта шудааст, агар арзишҳои муқоисашуда бо маълумоти мушоҳидашавандаи бозорӣ, ба монанди мавҷудияти муқоисапазирӣ бо ягон меъёри фоизнок, ки дар тӯли тамоми давраи амали сноп мушоҳидашаванда мебошад, тасдиқ карда шавад.
- (г) *опсияи сесола барои саҳмияҳо, ки дар биржа гардиши менамояд.* Мушаххасоти манбаи Сатҳи 2 ноустувории эҳтимолии саҳмияҳо хоҳад буд, ки дар соли 3-юм тавассути муқоисакунӣ ҳангоми мавҷудияти ин ду шарти зерин гирифта шудааст:
- (i) нархҳои опсионҳои яқсола ва дусолаи ин саҳмияҳо мушоҳидашаванда мебошанд;
 - (ii) ноустувории эҳтимолии муқоисашудаи опсиони сесола бо маълумоти бозорӣ тасдиқ карда мешавад, ки дар тӯли тамоми давраи амали сноп мушоҳидашаванда мебошад.
- Дар ин ҳолат, ноустувории дар назар дошташуда метавонад бо роҳи муқоисакунӣ ноустувории пешбинишуда аз рӯйи опсионҳои яқсола ва дусола барои ин саҳмияҳо ба даст оварда шавад ва бо ноустувориҳои пешбинишуда аз рӯйи опсионҳои сесола барои саҳмияҳои корхонаҳои муқоисашаванда тасдиқ карда шавад, ба шарте, ки мавҷудияти муқоисапазирӣ бо ноустувории пешбинишудаи яқсола ва дусола муқаррар карда шавад.
- (ғ) *шартномаи иҷозатномадихӣ.* Барои шартномаи иҷозатномадихӣ, ки дар доираи муттаҳидсозии тичорат ба даст оварда шудааст ва аз ҷониби корхонаи тоза бадастовардашуда (ки яке аз тарафҳои шартномаи иҷозатномадихӣ мебошад) бо тарафи ғайриалоқаманд баста шудааст, мушаххасоти манбаи Сатҳи 2 меъёри роялти дар шартнома бо тарафи ғайриалоқаманди зикршуда дар мавриди бастанӣ шартномаи иҷозатномадихӣ мазкур хоҳад буд.
- (д) *захираҳои маҳсулоти тайёр дар нуқтаи савдои чакана.* Барои захираи маҳсулоти тайёр, ки дар доираи муттаҳидсозии тичорат ба даст оварда шудааст, мушаххасоти манбаи Сатҳи 2 ё нарх барои харидорон дар бозори чакана ё нарх барои чаканафурӯшандагон дар бозори яклухт хоҳад буд, ки бо назардошти фарқият дар ҳолат ва мавқеи ҷойгиршавӣ байни объекти зерини захираҳо ва объекти муқоисашавандаи захираҳо (яъне ҳаммонанд) тасҳеҳ карда мешавад, то ин ки арзёбии арзиши одилона нархеро инъикос намояд, ки эҳтимолан дар амалиёти фурӯши захираҳо ба фурӯшандаи дигар, ки фаъолияти зарурии фурӯшро анҷом медиҳад, гирифта шавад. Ба таври концептуалӣ, арзёбии арзиши одилона, новобаста аз он ки оё нархи чакана (ба самти коҳиш ёбӣ) ё нархи яклухт (ба самти афзуншавӣ) тасҳеҳ карда мешавад, яхела хоҳад буд. Умуман, барои арзёбӣ намудани арзиши одилона бояд нархе истифода шавад, ки миқдори камтарини тасҳеҳоти субъективиро талаб намояд.
- (е) *бинои нигоҳдоришаванда ва истифодашаванда.* Мушаххасоти манбаи Сатҳи 2 ин нарх барои як метри мураббаи ин бино хоҳад буд (мултипликатори арзёбишаванда), ки дар асоси маълумоти мушоҳидашавандаи бозор гирифта шудааст, масалан, мултипликаторҳое, ки дар асоси нархҳо тибқи амалиёти мушоҳидашаванда нисбат ба биноҳои муқоисашаванда (яъне ҳаммонанд) дар мавқеи ҷойгиршавӣ ҳаммонанд гирифта шудаанд.
- (ё) *воҳиди тавлидкунандаи маҷмӯи нулӣ.* Мушаххасоти манбаи Сатҳи 2 мултипликатори арзёбишаванда (масалан, мултипликатори қобили тақсими ғоида ё даромад аз фурӯш ё нишондиҳандаи ҳаммонанди фаъолият) хоҳад буд, ки дар асоси маълумоти мушоҳидашавандаи бозор гирифта шудааст, масалан, мултипликаторҳое, ки дар асоси нархҳои амалиёти мушоҳидашавандаи тичорати муқоисашаванда (яъне ҳаммонанд) бо назардошти омилҳои амалиётӣ, бозорӣ, молиявӣ ва ғайримолиявӣ гирифта шудаанд.

Манбаи маълумоти Сатҳи 3 (бандҳои 86 - 90)

- Б36 Намунаҳои манбаи маълумоти Сатҳи 3 барои дороиҳо ва уҳдадориҳои мушаххас инҳоро дар бар мегиранд:
- (а) *свопи дарозмуддати асъорӣ.* Мушаххасоти манбаъ, ки ба Сатҳи 3 тааллуқ дорад, меъёри фоизнок дар як асъори мушаххас хоҳад буд, ки мушоҳидашаванда мебошад ва онро бо маълумоти бозорӣ дар фосилаҳои стандартӣ тасдиқ кардан номумкин мебошад, ки барои онҳо нархгузорӣ дастрас аст ё дар робита ба тамоми тӯли давраи амали сноп асъор ба таври дигар тасдиқ шудааст. Меъёрҳои фоизнок аз рӯйи свопи асъорӣ меъёри сноп мебошад, ки дар асоси даромаднокии қачхатгаи кишварҳои дахлдор ҳисоб карда мешавад.

- (б) *опсиони сесола барои саҳмияҳое, ки дар биржа гардиш менамоянд.* Мушаххасоти манбаи Сатҳи 3 ноустувории таърихӣ хоҳад буд, яъне нишондиҳандаи ноустувории саҳмияҳо, ки дар асоси нархҳои таърихӣ барои саҳмияҳо гирифта шудааст. Ноустувории таърихӣ умуман интизориҳои иштирокчиёни бозорро дар мавриди қорӣ дар бораи ноустувории оянда инъикос наменамояд, ҳатто агар он ягона сарчашмаи иттилоот барои муайян намудани нархи опсион дастрас бошад.
- (в) *свопи фоизнок.* Мушаххасоти манбаи Сатҳи 3 тасҳеҳоти нархи миёнаи бозории «консенсусӣ» (ғайриҳатмӣ) свопи мазкур хоҳад буд ва бо истифода аз маълумоте гирифта шудааст, ки мустақиман мушоҳидашаванда намебошад ва бо ягон таври дигар бо маълумоти мушоҳидашавандаи бозор тасдиқ карда намешавад.
- (г) *уҳдадорӣ марбут ба хориҷ кардани объект аз истифодабарии корхонаҳо, ки ҳангоми муттаҳидсозии тиҷорат ба зимма гирифта шудааст.* Мушаххасоти манбаи Сатҳи 3 дар асоси маълумоти хусусии корхона арзёбии ҳисоббаробарии пардохтҳои пулии оянда хоҳад буд, ки барои қонеъ кардани иҷрои уҳдадориҳои дахлдор талаб карда мешаванд (аз ҷумла, интизориҳои иштирокчиёни бозор дар робита бо хароҷоти вобаста ба иҷрои ин уҳдадорӣ ва ҷубронпулие, ки иштирокчиҳои бозор барои иҷрои уҳдадорӣ барҳам додани дороб талаб менамояд), ба он шарт, агар маълумоти дастраси асоснок мавҷуд набошад, ки ба истифода нагардидани дигар фарзияҳо аз ҷониби иштирокчиёни бозор ишора менамояд. Мушаххасоти манбаи Сатҳи 3 ҳангоми ҳисоббаробарии арзиши қорӣ ҳамроҳ бо дигар манбаи маълумот истифода мегардад, ба монанди меъёри фоизноки қории бидуни хавф ё меъёри бидуни хавф, ки бо назардошти қарзпардохтпазирӣ тасҳеҳ мешавад, агар таъсири мавқеи қарзии корхона ба арзиши одилонаи уҳдадорӣ мазкур на дар бузургии ҳисоббаробарии хароҷоти минбаъдаи воситаҳои пулӣ, балки дар меъёри тахфиф инъикос ёбад.
- (ғ) *воҳиди тавлидкунандаи маҷмуи пулӣ.* Манбаи маълумоти Сатҳи 3 дурнамои молиявӣ хоҳад буд (масалан, дар робита бо воситаҳои пулӣ ё фонда ё зарар), ки бо истифода аз маълумоти хусусии корхона таҳия карда мешавад, ба он шарт, агар маълумоти дастраси асоснок мавҷуд набошад, ки ба истифода нагардидани дигар фарзияҳо аз ҷониби иштирокчиёни бозор ишора менамояд.

Арзёбии арзиши одилона дар сурати коҳиши назарраси ҳаҷм ё сатҳи фаъолнокии дорой ё уҳдадорӣ

- Б37 Ба арзиши одилонаи дорой ё уҳдадорӣ метавонад коҳишёбии назарраси ҳаҷм ё сатҳи фаъолнокӣ дар робита ба дорой ё уҳдадорӣ мазкур дар муқоиса бо фаъолнокии оддӣ дар бозор нисбат ба дорой ё уҳдадорӣ зерин (ё дороиҳо ё уҳдадориҳои ҳаммонанд) таъсир расонад. Барои муайян намудани он, ки дар асоси далелҳои мавҷуда, коҳишёбии назарраси фаъолнокӣ дар робита ба дорой ё уҳдадорӣ мазкур ба назар мерасад, корхона бояд аҳамият ва дахлдор будани омилҳоро, ба монанди омилҳои дар зер овардашуда, баҳо диҳад:
- (а) дар давраи охир шумораи ками амалиёт анҷом ёфтааст;
- (б) нархгузорӣ дар асоси маълумоти қорӣ ташаккул намеёбад;
- (в) нархгузорӣ бо дараҷаи назаррас ё дар муддати давра ё байни маркет-мейкерҳо тағйир меёбад (масалан, дар баъзе бозорҳо бо миёнаравии миёнаравӣ);
- (г) метавон нишон дод, шохисҳое, ки қаблан дорои муқоисапазирӣ баланд бо нишондиҳандаҳои арзиши одилонаи дорой ё уҳдадорӣ дахлдор буданд, дигар тибқи давра бо нишондиҳандаҳои охири арзиши одилонаи ин дорой ё уҳдадорӣ алоқаманд намебошанд;
- (ғ) афзоиши назарраси муқофотҳои пешбинишудаи хавфи бозоргирӣ, нишондиҳандаҳои даромаднокӣ ё натиҷаҳои фаъолият (ба монанди нишондиҳандаҳои қарзи таъхиршуда ё бузургии зарар) дар робита бо амалиёти мушоҳидашаванда ё нархгузорӣ дар муқоиса бо арзёбии ҳисоббаробарии воситаҳои пулӣ эҳтимолӣ қой дорад, ки аз ҷониби корхона бо назардошти тамоми маълумоти бозории дастрас дар бораи хавфи қарзӣ ва дигар хавфҳои иҷро накардани масъулияти марбут ба дорой ё уҳдадорӣ мазкур амалӣ гардидааст;
- (д) байни нархи фурӯшанда ва нархи харидор ё афзоиши назарраси спрэди байни нархи фурӯшанда ва нархи харидор спрэди возеҳ қой дорад;

- (е) коҳишбӣи назарраси дараҷаи ғаёлноқӣ дар бозор ё мавҷуд набудани бозор барои бароришҳои нав (яъне бозори аввалия) дар робита ба дорӣ ё уҳдадорӣ дахлдор ё дорӣ ё уҳдадорӣ ҳаммонанд;
- (ё) танҳо миқдори ками иттилоот ба таври умумӣ дастрас мебошад (масалан, дар бораи амалиётҳо, ки дар бозори принсипалҳо амалӣ мешаванд).
- Б38** Агар корхона ба ҳулоса ояд, ки коҳишбӣи назарраси ҳаҷм ё сатҳи ғаёлноқӣ дар робита бо дорӣ ё уҳдадорӣ мазкур вобаста ба муқоиса бо ғаёлноқии оддӣ дар бозор нисбат ба ин дорӣ ё уҳдадорӣ (ё дорӣ ё уҳдадорӣ монанд) ҷой дорад, зарур аст таҳлили иловагии амалиётҳо ё нархгузориҳо гузаронида шавад. Худ аз худ коҳишбӣи ҳаҷм ё сатҳи ғаёлноқӣ шояд онро ифода накунад, ки нархи амалиёт ё нархгузорӣ арзиши одилнаро ифода намефаҳмонад ё амалиёт як амалиёти муқаррарӣ дар бозори мазкур намебошад. Аммо, агар корхона муайян кунад, ки нархи амалиёт ё нархгузорӣ арзиши одилнаро инъикос наменамояд (масалан, метавонад амалиётҳо вучуд дошта бошанд, ки амалиёти муқаррарӣ намебошанд), тасҳеҳи нархи амалиётҳо ё нархгузориҳо талаб карда мешавад, агар корхона ин нархҳоро ҳамчун асос барои арзбӣ намудани арзиши одилна истифода барад ва ҷунин тасҳеҳ метавонад барои арзбӣи арзиши одилна дар маҷмӯ муҳим бошад. Тасҳеҳот дар ҳолатҳои дигар низ метавонанд талаб карда шаванд (масалан, ҳангоме, ки тасҳеҳи назаррас ба нархи дорӣ ҳаммонанд барои муқоисаи он бо дорӣ арзбӣшаванда зарур аст ё вақте ки маълумоти нарх кӯҳна шудааст).
- Б39** Стандарти мазкур тарзҳои ворид кардани тасҳеҳоти муҳимро ба маълумот дар бораи амалиёт ё нархгузориҳо муқаррар наменамояд. Дар бандҳои 61–66 ва Б5–Б11 масъалаҳои истифодаи усулҳои арзбӣ барои арзбӣ намудани арзиши одилна баррасӣ мешаванд. Новобаста аз он, ки қадом усули арзбӣ истифода мешавад, корхона бояд барои хавф тасҳеҳоти дахлдор ворид намояд, аз ҷумла муқофот барои хавф, ки маблағро инъикос наменамояд, ки иштирокчиёни бозор ба сифати ҷаброн барои номуайянии ба воситаҳои пулӣ ҳосил мавҷуд ба дорӣ ё уҳдадорӣ талаб наменамояд (ба банди Б17 нигаред). Дар акси ҳол, арзбӣи арзиши одилнаро ба таври воқеӣ муаррифӣ наменамояд. Дар баъзе маврид, муайян намудани тасҳеҳи мувофиқ барои хавф метавонад бо душворӣ ҳамроҳ бошад. Бо вучуди ин, дараҷаи душворӣ худ як сабаби кофӣ барои истисно кардани тасҳеҳ барои хавф намебошад. Тасҳеҳ барои хавф бояд ҳамчун инъикоси амалиёти муқаррарӣ байни иштирокчиёни бозор дар санаи арзбӣ дар шароити кунунии бозор хизмат намояд.
- Б40** Агар ҳаҷм ё сатҳи ғаёлноқӣ дар робита бо дорӣ ё уҳдадорӣ додашуда ба таври назаррас коҳиш ёфта бошад, пас тағйирбӣи усули арзбӣ ё истифодаи якчанд усулҳои арзбӣ (масалан, бо истифода аз муносибати бозорӣ ва ҳисоббаробарии арзиши ҷорӣ) метавонад мувофиқ бошад. Ҳангоми андозагирии нишондиҳандаҳои арзиши одилна, ки дар натиҷаи якчанд усулҳои арзбӣ ба вучуд омадаанд, корхона бояд ба таври асоснок доираи арзбӣи арзиши одилнаро ба инобат гирад. Мақсад аз он иборат аст, ҳамоно бузургии, ки барои арзиши одилна дар шароити кунунии бозор бештар намоёнтар ба назар мерасад, дар ҳудуди доираи мазкур муайян карда шавад. Доираи васеи арзбӣҳои арзиши одилна метавонад зарурати таҳлили иловагиро нишон диҳад.
- Б41** Ҳатто дар мавриди коҳишбӣи назарраси ҳаҷм ё сатҳи ғаёлият дар робита бо дорӣ ё уҳдадорӣ мақсади арзбӣи арзиши одилна бетағйир боқӣ мемонад. Арзиши одилна ин нархест, ки барои фурӯши дорӣ гирифта мешавад ё барои интиқоли уҳдадорӣ дар раванди амалиёти муқаррарӣ (яъне на барҳамдиҳӣ ё фурӯши маҷбурӣ) байни иштирокчиёни бозор дар санаи арзбӣ дар шароити кунунии бозор пардохта мешавад.
- Б42** Ҳангоме, ки коҳишбӣи назарраси ҳаҷм ё сатҳи ғаёлият дар робита ба дорӣ ё уҳдадорӣ ҷой дошта бошад, арзбӣи ҳисоббаробарии нархе, ки тибқи он иштирокчиёни бозор меҳостанд дар санаи арзбӣ дар шароити кунунии бозор амалиётро анҷом диҳанд, аз далелҳо ва ҳолатҳои дар санаи арзбӣ мавҷудбуда вобаста буда, қазоватро талаб наменамояд. Тамоюли корхона барои нигоҳ доштани дорӣ ё танзим намудан ё ба таври дигар иҷро кардани уҳдадорӣ ҷиҳати арзбӣи арзиши одилна аҳамият надорад, зеро арзиши одилна арзбӣе мебошад, ки на ба арзбӣи ҳосил корхона балки ба маълумоти бозор асос ёфтааст.

Мушаххаскунии амалиётҳо, ки оддӣ намебошанд

- Б43** Муайян намудани он, ки оё амалиёт оддӣ мебошад (ё ҷунин намебошад) дар ин маврид мушкилтар аст, агар коҳишбӣи назарраси ҳаҷм ё сатҳи ғаёлият дар робита ба дорӣ ё уҳдадорӣ дар муқоиса бо ғаёлияти оддӣ дар бозор барои ин дорӣ ё уҳдадорӣ мазкур (ё дорӣ ё уҳдадорӣ ҳаммонанд) ҷой дошта бошад. Дар ҷунин маврид набояд ҳулоса намуд, ки тамоми амалиётҳо дар бозор амалиёти муқаррарӣ намебошанд (яъне онҳо барҳамдиҳии маҷбурӣ ё фурӯши маҷбуриро ифода наменамоянд). Ҳолатҳо, ки метавонанд нишон диҳанд, ки амалиёт оддӣ намебошад, инҳоянд:
- (а) далели пешниҳоди объект дар бозор дар давоми давраи кӯтоҳ то санаи арзбӣ мавҷуд набуд, ки барои анҷом додани амалиёти муқаррарӣ ва дар бозори мазкур барои амалиётҳо

дар робита ба чунин дорониҳо ё уҳдадориҳо дар шароити кунунии бозор қабулшуда кофӣ мебошад.

- (б) дар бозор давраи пешниҳоди муқаррарӣ ва мавриди қабули пешниҳоди объект вучуд дошт, аммо фурӯшанда дорой ё уҳдадории мазкурро танҳо ба як иштирокчии бозор пешниҳод кардааст.
- (в) фурӯшанда дар ҳолати муфлисшавӣ ё қабулқунанда ё идораи озмоишӣ ё дар ҳолати наздик ба муфлисшавӣ ё идораи озмоишӣ қарор дорад (яъне фурӯшанда маҷбур аст, ки амалиётро анҷом диҳад).
- (г) фурӯшанда уҳдадор буд фурӯшро анҷом диҳад, то ин ки талаботи меъёрӣ ё ҳуқуқи роҷӯи иҷро намоёд (яъне фурӯшанда маҷбур буд амалиётро ба анҷом расонад).
- (ғ) нархи амалиёт аз нархи дигар амалиёти ба наздикӣ анҷомёфта бо чунин дорой ё уҳдадории яқинӣ ё ҳаммонанд ба таври назаррас фарқ менамояд.

Корхона бояд ҳолатро арзёбӣ намоёд, то дар асоси ҳама далелҳои мавҷуда муайян карда шавад, ки оё амалиёти мазкур муқаррарӣ мебошад.

Б44 Ҳангоми арзёбӣ намудани арзиши одилона ё муайян намудани муқофоти хавфи бозорӣ корхона бояд ҳама ҷанбаҳои дар зер овардари баррасӣ кунад:

- (а) агар далелҳо вучуд дошта бошанд, ки амалиёт амалиёти оддӣ намебошад, корхона бояд ба нархи ин амалиёт вазни камтар диҳад (нисбат ба дигар нишондиҳандаҳои арзиши одилона) ё умуман вазнгузори накунад.
- (б) агар далели оддӣ будани амалиёт мавҷуд бошад, корхона бояд нархи амалиётро ба инобат гирад. Дар аҳамаҷи, ки ба чунин нархи амалиёт нисбат ба дигар арзёбиҳои арзиши одилона дода мешавад, аз далелҳо ва ҳолатҳое, ки дар поён зикр шудаанд, вобаста мебошад:
 - (i) ҳаҷми амалиёт;
 - (ii) муқоисапазирии амалиёт бо дорониҳо ё уҳдадориҳои арзёбишаванда;
 - (iii) наздик будани санаи иҷрои амалиёт ба санаи арзёбӣ.
- (в) агар корхона маълумоти кофӣ надошта бошад, ки имкон диҳад ҳулоса бароварда шавад, ки оё амалиёт оддӣ мебошад ё намебошад, корхона бояд нархи амалиёти мазкурро дар назар дошта бошад. Аммо нархи амалиёти мазкур метавонад арзиши одилонаро ифода накунад (яъне нархи амалиёт на ҳамеша асоси ягона ё асосӣ барои арзёбии арзиши одилона ё муайян намудани бузургии ҳисоббаробарии муқофоти барои хавфи бозорӣ мебошад). Агар корхона маълумоти кофӣ надошта бошад, ки имкон диҳад ҳулоса бароварда шавад, ки оё амалиёти муайян оддӣ мебошанд, корхона бояд ба маълумот дар бораи чунин қарордодҳо нисбат ба дигар амалиётҳое, ки маълуманд, амалиёти муқаррарӣ мебошанд, камтар аҳамият диҳад.

Барои корхона зарурат вучуд надорад кӯшишҳои беҳад зиёдро барои муайян намудани он сарф кунад, ки амалиёт амалиёти муқаррарӣ мебошад ё намебошад, аммо он набояд иттилооти дастраси асоснокро сарфи назар кунад. Агар корхона як тарафи амалиёт ба ҳисоб равад, пешбинӣ карда мешавад, ки он дорой маълумоти кофӣ буда, имкон медиҳад ҳулоса бароварда шавад, ки оё амалиёти мазкур амалиёти муқаррарӣ мебошад ё намебошад.

Истифодаи нархгузори, ки аз ҷониби шахсони сеюм пешниҳод шудааст

Б45 Стандарти мазкур истифодаи нархгузориеро, ки аз ҷониби шахсони сеюм пешниҳод мешавад, ба монанди бюрои маълумоти нарх ё миёнаравҳоро манъ наменамояд, агар корхона муайян намуда бошад, ки нархгузори пешниҳоднамудаи тарафҳои мазкур тибқи ҳамаи стандарти таҳия шудааст.

Б46 Дар мавриди ба таври назаррас хоҳиш ёфтани ҳаҷм ё сатҳи фаъолият дар робита ба дорониҳо ё уҳдадориҳои зикршуда корхона бояд муайян кунад, ки оё нархгузориҳои аз ҷониби шахсони сеюм пешниҳодшуда дар асоси маълумоти қорӣ, ки амалиёти муқаррариро инъикос менамоянд ё бо истифода аз усули арзёбӣ, ки фарзияҳои иштирокчиёни бозорро инъикос менамоянд, ташаккул ёфтаанд (аз ҷумла, фарзияҳо дар бораи хавф). Ҳангоми муайян намудани вазни нархгузори пешниҳодшуда ҳамчун манбаи мушаххасот барои арзёбии арзиши одилона корхона ба нархгузори, ки натиҷаҳои амалиётро инъикос наменамояд, вазни камтар (дар муқоиса бо дигар нишондиҳандаҳои арзиши одилона, ки натиҷаҳои амалиётро инъикос менамоянд) таъйин менамояд.

Б47 Ба ғайр аз ин, ҳангоми ченкунии (баркашидан) далелҳои мавҷуда бояд хусусияти нархгузори ба инобат гирифта шавад (масалан, оё нархгузори мазкур нархгузори индикативӣ аст ё пешниҳоди

хатмӣ мебошад) ва дар ин маврид вазни бештар бо нархгузори аз ҷониби тарафи сеюм манзургардида, ки пешниҳодҳои хатмиро ташкил медиҳад, аз худ карда мешавад.

Замимаи В

Санаи эътибор пайдо намудан ва муқаррароти интиқоли

Замимаи мазкур қисми ҷудонопазири стандарти мазкур буда, аз рӯйи эътибори худ бо дигар қисмҳои ин стандарт баробар мебошад.

- B1 Корхона бояд стандарти зеринро дар робита бо давраҳои солоне, ки аз 1 январи соли 2013 ӯ пас аз ин сана оғоз меёбанд, татбиқ намояд. Татбиқи пеш аз муҳлат пазируфта мешавад. Агар корхона ин стандартро дар робита бо давраи пештар татбиқ намояд, он бояд чунин далелро ифшо намояд.
- B2 Стандарти мазкур бояд ба таври ояндабинӣ аз оғози давраи солоне татбиқ гардад, ки он бори аввал татбиқ карда шудааст.
- B3 Талаботи марбут ба ифшои маълумот, ки тибқи стандарти мазкур пешбинӣ шудааст, набояд нисбат ба маълумоти муқоисавӣ татбиқ гардад, ки нисбат ба давраҳои пеш аз татбиқи аввалини стандарти мазкур пешниҳод шудааст.
- B4 Тавассути санади “*Такмилдиҳии ҳарсолаи СБҲМ, давраи солҳои 2011-2013*”, ки дар моҳи декабри соли 2013 нашр шудааст, ба банди 52 тағйирот карда шудааст. Корхона бояд ин тағйиротро барои давраҳои солоне, ки аз 1 июли соли 2014 ӯ пас аз ин сана оғоз мегарданд, татбиқ намояд. Корхона бояд ин тағйиротро ба таври ояндабинӣ аз оғози давраи солоне, ки дар он СБҲМ 13 бори аввал татбиқ мешавад, татбиқ намояд. Татбиқи пеш аз муҳлат пазируфта мешавад. Агар корхона ин тағйиротро ба таври фаврӣ барои давраи хеле барвақттар татбиқ кунад, он бояд ин далелро ошкор кунад.
- B5 Ба СБҲМ 9, ки моҳи июли соли 2014 нашр шудааст, ба банди 52 тағйирот ворид карда шудааст. Корхона бояд ин тағйиротро дар баробари татбиқи СБҲМ 9 татбиқ намояд.
- B6 Ба СБҲМ 16 “*Иҷора*”, ки дар моҳи январи соли 2016 нашр шудааст, дар банди 6 тағйирот ворид карда шудааст. Корхона бояд ин тағйиротро дар баробари татбиқи СБҲМ 16 татбиқ намояд.